

P2
T' 46

Микола
ПЛИХОНОВ

С

НИКОЛАЙ ЦИХОНОВ

ИЗБРАННЫЕ
СТИХОТВОРЕНИЯ

Державне видавництво
ХУДОЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ
Київ - 1957

Микола Ліхонів

ВИБРАНІ
ПОЕЗІЇ

*Переклади за редакцією
Миколи Бажана*

*Державне видавництво
ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ
Київ - 1957*

Життя під зорями

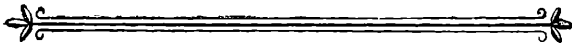
1916 — 1917

* *
*

Обминув у житті мене спокій,
Цей стокий кульгавий старик.
Не молюся в час битви жорстокий
І благання складати не звик.

І коли запалає граната
Над гайком чи над муром споруд,
Я приймаю страждання, як брата,
Що від голоду довгого схуд.

Але ревно чекаю я сходу,
Коли сонце незвичне зійде
І на скровлену ниву та воду
Мирна тінь мирних праць упаде.

О р д а

1919 — 1921

...От коли виник світ квітучий
Із рівноваги диких сил...
Баратинський.

* *
*

Радісний, святковий, біснуватий,
З марсіянським поривом творить,
Бачу я, що небо небагате,
Та про землю варто говорить.

Варто стати з нею ще ріднішим,
Знову глину замість огнем,
Кожне побажання найпростіше
Освятити неповторним днем.

Так живу, а як стомлюся жити,
І запроситься душа в траву,
І осліпши буде зір дивитись,—
Адвокатів я рудих позву.

Знайдуть хай в законах трибуналів
Ті параграфи і ті літа,
Що в земній дорозі розтоптала
Днів моїх розгуляна орда.

* * *

*

Сокира, куля, мотуз і вогонь,
Як слуги, кланялись і йшли за нами,
І в кожній краплі спав потоп.
Крізь дрібен камінь проростали гори,
І в прутику, розчавленім ногою,
Шуміла чорнорука рать лісів.

Неправда з нами їла і пила,
За давнім звичаєм гуділи дзвони,
Монети всі утратили свій брязк,
І діти не жахалися мерців.
Тоді уперше научились ми
Прекрасних слів, гірких і безпощадних.

* *
*

На приношеній гімнасьорці
Литих гудзиків темна мідь,
Люлька з жаром, і жар на серці,
І сталевих очей блакить.

Буде дівчині він казати
Про веселощі, про біду,
Як гриміли його гармати
З бронепоезда на ходу.

Як вродливі палкі полячки
Надсилали йому листи,
Як горіли в огні водокачки,
І вагони, й старі мости.

Як прожектори на багнеті
Бігли зайчиками навкіс,
Як він сам по оцій планеті
Біг сім днів через поле й ліс.

Гляне дівчина в тій годині,
Гляне мовчки: любов жива.
Навіть радість і гордість нині
Загубили гучні слова.

* * *

*

Коли піду, матусенька моя
Зігнеться зовсім, але слухать буде,
Всього не зрозумівши до пуття,
Що гомонять про мене різні люди.

Сковзуча голка з рук її впаде,
По лицях плями поповзуть поволі,
Бо ж той, хто грався біля неї долі,
Назад додому більше не прийде.

* *
*

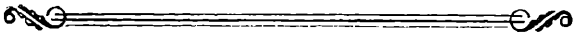
Полюбила мене не любов'ю,
Як березу вогонь — гаряче.
Мов над станом зоря вечорова,
Молоде блискотіло плече.

Та ні співом, ні сваром, ні ладом
Я до себе її не привчив.
Утекла з непривітним номадом,
Гостробокий каюк женучи.

І якут мовчазливий, нарешті,
Розповів за обідом мені,
Що з отим мідногубим і п'єш ти,
Й подарунки приймаєш значні.

— Що ж, мої були гірші, виходить?
— Значить, гірші,— відмовив якут.
І в руці, аж ліловій з негоди,
Тютюну простягнув мені жмут.

Я об землю ударив рушницю,
Взяв тютюн і сказав: — Не виню,
Знать, березі згорілій годиться
Тільки вдячною бути вогню.

Б р а г а

1921—1924

...І вічний бій!
Нам спокій тільки сниться

А. Блок.

ПЕРЕКОП

Котяться зорі, алмаз на алмаз,
В гаях кипарисових вітер замовк.
Гвинтівка, підсумок та протигаз
І хліба — шматок на трьох.

Наш вигаптуваний потік,
Туман сповив виноградний сад,
Ночей не спимо ми четвертий рік,
Нас голод терзав, і вогонь нас пік,
Та наказу — вірний солдат.

«Для червоних бригад —
Вся в лабетах земля...»
...Захлинувся багнет, зломився приклад,
На шиї свистить петля.

За море б'ємося, за сяйво зір,
Кожен крок — наш і не наш,
Вовкодави крилаті накиннулись з гір,
Живими мостами мостять Сиваш!

Та перше ніж власти, вбитий солдат
Робить ще крок вперед.
Сьогодні тут влада не куль, не гранат,
І наш не хитнеться багнет.

За нами ж бо діти сліпі, без ніг,
Діти гіркої біди,
За нами міста на уламках доріг,
Де ні хліба, ні вогню, ні води.

За горами ж і сонце, й спочинок, і рай,
Нехай це міраж — все одно!
Коли тисячі вигукнуть слово: «Віддай!» —
Сильніше за бурю воно.

І от, коли місяць за хмари забіг,
Сховавшись за хмарне тло,
По гнутих багнетах, від крові рудих,
Сонце до нас зійшло.

Дельфіни гуляли у млі,
Чайок кигикав хор,
І довгі запінені кораблі
Повертали уже на Босфор.

Ми лягли під дерева, під скелі, в траву,
І сон торкнувся повік —
Уперше не в крові і не наяву,
Уперше за четвертий рік...

Нам снилось, — сто літ проживи лишень,
Такого не вгедиш ти!
Та про це не можна ні скласти пісень,
Ні просто розповісти!

БАЛАДА ПРО СИНІЙ ПАКЕТ

Лікті різали вітер, майнув переліг.
Чоловік ледь добіг, почорнів, ліг.

Ліг до вогню, прохрипів: «Коня!» —
І вогнище холодом відганя.

А кінь ударив, закусив мундштук.
Чотири копита і пара рук.

Озеро — в озеро, даль надбіга.
Небо зігнулось, як дуга.

Як телеграма, летить земля.
Дзвонять дзвоном лунким поля.

Та не птиця, не маяло — серце коня,
За кілька годин воно хід зупиня.

Два кроки — стрибок, і кінь поник.
Один прийшов на вокзал чоловік.

Він дихав, як міх, раз у раз.
Вокзал сказав йому: «Гаразд».

«Гаразд», прошумів йому паротят
І синій пакет повіз по путях.

На північ він пакет, хитаючись, віз.
Тільки цокіт коліс, тільки цокіт коліс.

Верст сімдесят вже проїхав лист,
На сімдесят третій — над річкою міст.

Динаміт і бікфордів шнур — це брати,
І вагон за вагоном летять з висоти.

Капуста і соняшник, будка й штахет.
Комендант простий, і простий пакет.

А льотчик упертий, ще й випив юнак,
І зеленою кров'ю впився літак.

Ударило в небо чотири крила.
Імля захиталась, імля попливла.

Ні прожектора, ні зірок,
Ні шелесту поля, ні шуму річок.

З плечей уже звалюється голова.
Тула майнула — пливе Москва.

Та кермо заснуло на льоту,
Проспало кермо висоти висоту.

Назустріч поривисто мчить земля.
Бігли, мов спутані, люди здаля.

Сказав — набилась в рот пилюга:
«Спочатку пакет, тоді нога».

Пустка в Москві, кругом тишина,
Місто прокидатися почина.

І Кремль іще спить в ранковій млі,
Та люди ніколи не сплять у Кремлі.

Грязюка й кров на пакеті лежить.
І чоловік розірвав його вмить.

Глянув, об френч руки обтер,
Зім'яв і кинув геть папер.

«На тридцять хвилин запізнився лист.
Не треба — я знаю вже його зміст».

БАЛАДА ПРО ЦВЯХИ

Спокійно люльку докурив до кінця,
Спокійно усмішку стер з лиця.

«Офіцери, вперед! Команда, позір!»
Сухою ходою іде командир.

І слова рівняються теж навпрост:
«З якоря в вісім. Курс — ост.

В кого дружина, діти, брат,
Пишіть, ми не прийдем назад.

Зате буде добрий кегельбан».
І старший сказав: «Єсть, капітан!».

А наймолодший моряк тоді
Дививсь на сонце на воді:

«Адже байдуже,— сказав він,— де.
В воді спокійніш лежать зате».

Адміральським вухам вистукує тьма:
«Наказа здійснено. Живих нема».

Робити б цвяхи із людей отаких,—
Цвяхів не було би міцніших за них.

* *
*

Не приглушить, не витоптать роки,—
Звелась сокира над безмежним зрубом,
І вічністю розпечені струмки
Враз опекли засмаглі наші губи.

Простерти крила вітер нас навчив,
І шум пожеж розжеврив кров гарячу.
П'янкою брагою мандрівців уночі
Земля напоювала вдячно.

І от здригнулись в небі блискавки,
І враз відкрилось в одягу цім простім,
Що в кожнім зорі піняться зірки
І ширшає за кожним кроком простір.

ЛЮДИНА З ПІВНОЧІ

Вони вірили в те, що радість — птиця,
І радість біла міцним крилом,
Під ногами крутилась, як чорна лисиця,
Ставала кущами, прослалась льодком.
Лід пилом сліпучим, скалками злими
Цю примарену путь не ві сні оточив, не ві сні.
Так плече до плеча, а назустріч замети, ялини,
А назустріч курінь вибігає крізь сосни рясні.
Хто до нього зайшов — сам вечерю готує,
Розбуремнить вогонь і вже більше вночі не
спить,
І кров його, змішана з вітром, з холодом хуги,
бунтує,
Зимовою довгою піснею у тишині стукотить.
Земля поночіла, хміліє в шаленій хурделі,
Ми віддані їй у своєму бунтарстві земнім.
В розтопленій сонцем Венецуелі
Пальмовим людям все чисто колись розповім:
Про серця, про очі великі й тривожні,
Про край мій, де тільки зима, зима холодить,
Про воду, що, як радість земну, її можна
Синіми грудками в кишеню набить.

І люди повірять і приймуть радо,
Як казці, повірять крижаним очам,
Та за всі рудники, гурти, поля, водоспади
Твого імені зроду я не віддам.

ВІРМЕНІЯ

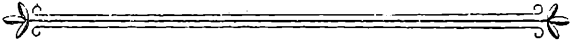
В долонях гір, розколотих
Тим ломом часу-темряви,
Мов яблуко із золота,
Красує тут Вірменія.

Всі ікла війн і полум'я
Підрубано навкруг.
Під прапором оновлення
Проходить полем плуг.

Поклявшись Араратом
І Арагацом повним,
Вона назвала братом
Роботи день невтомний.

І лісом Діліжаном,
І Зангезура міддю,
І Дзорагеса валом
Владає день блакитний...

Ген Азія ще в ліності,
В нас зміна — в кождім племені.
Форпостом працьовитості
Красує тут Вірменія.

Розшуки героя

1923—1929

ФІНСЬКЕ СВЯТО

У горобину завітчаний гравій,
Люд у святковім шуршить убранні.
Сонце — вгорі, внизу — Хепо-Ярві,
Може, це Хепо, а може, і ні.

Вицвілий фінн в кепі потертій,
Древнебородий, цю гору стереже,
Місце розчищене, ноги — вперті.
Приготувались роти уже.

Занудила пісні повільна нота.
Гнеться, мандрує, темна й чудна,
Гнеться і тягнеться без повороту...

Із нерухомих рядів коротким
Кроком виходять він і вона.

Хустка її жовтіш за жовток.
За синьку синіший його жилет.

Чоботи чорні, відбивши крок,
Стукають тупо: туле-н! туле-т!

Він пояс барвний рукою обводить,
Похмуро і мовчки кроком одним
Обходять майданчик, знов обходять,
І втретє обходом ідуть вони.

Без посмішки тупають рухом важким.
Пісня мандрує, гнітить і гнітить.
І древнебородий, з ротом, як дим,
Крізь зуби снує нескінченну нить.

Уперто й повільно ноги йдуть,
А звук на губах все один, один.
Немовби полки павуків прядуть
Струну холоднішу від крижин.

Та крутяться раптом підбори. На мить
Карбують уперто: туле-н! туле-т!
І жовта хустка її горить,
І синім вогнем порошить жилет.

Гілки горобини, мов роги тугі,
Летять на них — і відразу
В очах косих — Алтай, сніги,
Зміїні іскри Азії.

Червоні роги навкруги
В танку вартують кожну п'ядь.
В жовтих загравах даль тайги,
Синім пилом ножі горять.

Тисячоліття минає лет,
І знову повільно: туле-н! туле-т!

Обходять ще раз повільно й чітко,
Обходять майданчик. Чорна чечітка
Пісенну вриває нить...

Партнери буксують. Спокійно й не-
швидко

Виходять із кола вони.

Він поруч поважно сіда, як годиться,
І руку прийнявши — у затінку віт
Похмуро і жорстко цілує дівичю...
І свято над ними шумить і юрмиться,
А фінн попелястий — втирає піт.

ДОЩ

Дощ працював. Мов дроворуб,
Що тне сосновий бір на зруб,
Він краяв тиші сивину,
Ламав ріки холодний слуп,
На місто гнав весну.

Він виснув, падав, невгавав,
Мов крок під барабан;
Всю ніч навколо рокотав,
На шибах блимав, в жолобах
Краплинками стікав.

Він вимив, як підлогу, дах,
Аж кожен свіжістю пропах;
Він глянув — світ ставав із тьми,
А місто, як чудовий твір,
Бескеддям зводило дома.

Осяяний краєвид
Безмежним кругом блискотів.
Земля, мов Ноя починання,
Лежала — як майстерня див,
Турбіна, встромлена в мовчання.

СКРІЗЬ РАННІЙ РАНОК

Світання лється неозірно,
Отямившись, снується скрізь
І падає пожаром мирним
На зливи кособоку низь.

Он перехожий, мов казан,
Що пива налігавсь досхочу,
Пливе по бруку, щось бурмоче,
Інстинкту звірився цей пан.

О юшка мрій в каструлях снів!
Такого ж ранку стромовиння
На шир доокеанських нив
Повзе усталено й незмінно.

Та дощ немирний жебонить,
Докіль багатий тонко спить.

Подвір'я сіре впало ниць.
Облич лахміття. Сурма грає.
Затвори брязкнули рушниць
І кулі в черепи вганяють.

Хай багатій би спав і снів,—
Смерть валить бідноти синів.

Від Рущука по Трафальгар
Куряться землі страти димом,
Та крізь вогню й вугілля шар
Вже риє правда хід незримий.

Снується ранок просто так,
І спокій скрізь, сльота й калюжі.
Нехай я мрійник, я дивак,
Але до битв я не байдужий.

Ю р г а

1926 — 1930

І — по конях!.. Тим дивним алюром,
Що юргою його тут зовуть,
Навскіс дюнами, глинами, бурим
Саксаулом у звичну путь..

ЛЮДИ ШІРАМА

Ананаси, і тигри, й слонові ловитви,
Чи із трупів намисто, й міражні раджі,
Різні ці побрехеньки — лиш витвір
Кабінетної вигадки, дохлої ржі.

Схід такий — тільки байка висока,
Що не варта, хоч скільки бурчи,
Полотняних чобіт Куперштока
І Гусейнової камчі.

Ось тубільці з криниці Шірама,
Із ревкому радянських пісків,
Що буденність своїми ділами,
Незвичайними до нестями,
Опалила їх з ніг до голів.

Їм барханні доручені лігвища,
Многодушність звірят і бурлак,
Неминучість якнайсправедливіша,
Все, про що скотоводи бурлять.

І коли вони так, молодцями,
Прилетять в Ак-Тере, мов гінці,—
То це значить, що знову з кінцями
Зійшлись побутові кінці.

Значить це, що в піщаним кориті,
У наметі, в норі, в курені,
Чабани-пастухи вже не в кривді,
І чолуки-підпаски міцні.

Що сучі-водоливи вдоволені,—
Значить, можна утерти піт,
Значить, можна збивати долонею
Пилюгу з полотняних чобіт,

Чаювать, лежачи обережно,
Щоб на маузер бува не лягти,
І розмови катушку безмежну
До світанку без краю крутить.

І — по конях! Тим дивним алюром,
Що юргою його тут зовуть,
Навскіс діюнами, глинами, бурим
Саксаулом у звичну путь...

Щоби пафосом піклування
Крізь багно, лихоманку, цингу,
Розхитати цих юрт гуртування,
Цих убогих, що мруть на бігу,

Про себе забути, стать їм в обороні,
Днів кочівлю прийнять без числа
І при всохлій криниці у ночі безсонні
Збагнути враз, що молодість пройшла.

ШУКАЧІ ВОДИ

Кую-Уста — ім'я того, хто людям
Чуттям знаходить джерело води.
Злічи на шкірі зморшки у верблюда,
Злічи пісок барханної гряди, —

Тоді збагнеш того туркмена діло,
Коли, постарівши з напруги і думок,
Він каже: «Тут криницю рийте сміло,
Співання вод я чую крізь пісок».

Та він кустар, пригодник він при ділі,
Він шифрувальник незначних депеш.
Без плану він, він — як світіння хвилі,
З дикунством він не розлучився теж.

Його вода — одна строфа у вірші,
Пустелі ж треба епоси води,
Він, як бархан, сучасністю не дише,
Він часу запорошує сліди.

Та є вода Келіфського Узбою,
Чия? Чи Перемоги, чи Біди?

Там дивляться в обличчя їй з любов'ю
Зіниці інших шукачів води.

В далеку путь їм треба воду кликати —
Через Мургаб, в Теджен, щоб оросить
Піщаний простір, схожий на той лікоть,
Який потрібно все-таки вкусить. /

В них правота, вони від люті п'яні,
Вони уперті: слід ризикувати
І неймовірним водяним тараном
Пробить піски, пустелю розкувати.

Їм сняться шлюзи, лави робітничі,
Бавовник — тисячі гектарів — так!
Здійснився сон — земля на битву кличе,
На ворога гукає до атак.

Кую-Уста зирнув на інженера,
Приховуючи усмішку сяк-так.
Той відказав: «Ти думаєш, химера?
Ні, брате, це цілком можливий факт!

Твої колодязі — краплини вбогі,
А ми Узбой наповним до кінця...»

Вони стоять, стоять, як дві епохи,
Та успіх жде великих вод ловця!

ПРОВАЛЛЯ АЙ-ДЕРЕ

В. Луговському

Ти проїдеш Сумбар
В місяцевий пожар
І рудник Арпаклену глухий,
Пройдеш ти по хребту
Крізь усю висоту,
Крізь полон кам'яний, крізь луги,

Де вмовстився стрімчак,
Мов той мрець, що ніяк
Ув отару кущі не збере.
Пусти кроком коня
В жар зеленого дня:
Те провалля зовуть Ай-Дере.

Трави — рідний твій рід,
В темножиллі порід
Джерела покарбований вир;
Ані кращих гайків,
Ні гнучкіших струмків
Ти не знайдеш в Туркменії, вір.

Хоч не зрадиш ти нас,
Нашим будеш весь час,
А повітрям таким вперше дишеш!
Ти розраду таку
Не вдихав навіку,
Ти такої не відав ще тиші.

Мов той кінь зоревий,
Серця стукіт живий,
Горда пам'ять навіки не вмере!
І не раз у журбі
Пригадаєш собі:
Те провалля зовуть Ай-Дере.

СТАРИЙ КИЛИМ

Читай же килим: там є знак оселі,
Верблюжих ніг тростини голубі,
Так, наче бачиш вершників пустелі
І шаблі їхні у складній різьбі.

Сприйми за пісню килим, і відразу
На ньому вовна тихо задзвенить,
І нитка шовку тонкострунно брязне,
Немов дзвіночків неспокійна мідь.

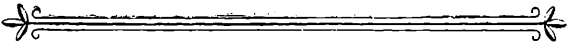
Ти розгадай всю змову візерунку,
Розшитих рим кочовницьку кайму,
Метафор гру, що йде розмірно й
струнко,—
Закони вірша не чужі йому.

Та майстер творить бережливо, хитро.
Він зроду порожнечі не любив,
І цей свій твір без тіні, без повітря
Він спекою яскравою залив.

Він сам повторювався — владар магій,
Текінський килим ямбом заселив,

Узорам Мерва кинув амфібрахій,
Кизил-Аяк хореем звеселив.

В своїм чабанськім одязі так грав він,
Вершив вогнем і вовною свій чар,
І тих барвистих сполохів заграву
Доніс нам килим, як душі пожар.

Вірші про Кахетію

1935

Маро Шаншіашвілі

ЦІНАНДАЛІ

Я пройшов над Алазанню,
Над потоком водяним,
Сивим, ніби спогадання,
І як пісня молодим.

По радгоспу Цінандалі
Вже осіння йшла пора,
Наді мною пролітали
Птиці темного пера.

Перед мене, де причали
Виноградарських човнів,
Мудреці людей навчали,
Щоб життя цвіло, як спів.

Розливався плин чудовий,
Щоб печаль розбити впрах:
Чорний, жовтий, пурпуровий,
По прославлених льохах.

Та, йдучи крізь буйні ночі,
Бачив я в чарках на дні
Лиш одне лице жіноче,
Бачив риси лиш одні.

І в гаях, де пахне зілля,
Серед скель, як сон, легких,
Я думок тяжкою сіллю
Посипав безжурний сміх.

Це тому, що веселитись
Може й листя на гілках,
Це тому, що оселитись
Я б не міг у цих краях.

Це тому, що перехожий,
Перебіжний, ніби тінь,
Ні на скелі я не схожий,
Ні на лісову глибінь.

Я пройшов над Алазанню,
Над примхливістю води,
Сивий, ніби спогадання,
І, як пісня, молодий.

Піднесло мене гудіння, й попливало в гудіннях
хмурих
Мое тіло, наче риба, приголомшена вві сні.

Вже немає супокою в огнищах, що дхнуть
металом,
Ні в наметах божевільних, ні в ударах чорних
ніг,
Це старий брунатний бубон клетотів, пойнятий
шалом,
Волоком бурхливим бурю витягав він, скільки
міг.

І я впав до цього бубна, що, як владар, бучно
вплив,
Я забув про інші ночі, димних дум в'ючі
ряди,
І руками дер я м'ясо, з рога пив, співав
захрипло,
Не подібний був до себе, сівши поруч тамади.

Як горянин в шапці чорній,
І лишився в горах дім,
Десь у пущі першотворній,
Десь в чагарнику густім.

Я пройшов крізь клапті піни,
Лісу згарище старе.
Бубон в ці нічні години
Пам'ять в мене відбере,

Щоб забув я всі потоки,
Всі путі, всі ночі й дні.

Лиш огнем зігріті щоки
Щоб ввижалися мені;

Щоб я плечі від напруги
Між камінних брил скрутив;
Щоб до ночі, як до друга,
Я по-людськи говорив

Про оту, що тут сиділа,
Біля нас, не віддалік,
Але не пила й не їла,
І не глянула в мій бік.

Раптом темрява зродила люду дивного
гурток,
Просто лячно виглядав він між святкової
орди:
Все в людей цих — особливе, навіть голос,
навіть крок,
Наче забрели рибалки в край, де не було
води.

То сліпі музики разом піднесли смички
увись
І заграли, заспівали, роззявляючи роти,
Наче враз із трав зелених цвіркуни жорсткі
звелись.
Я читав на їхніх лицях знак турботи й тяготи.

Ось усі сліпі музики зотягли тоненький спів,
І людей цих ніс, як повідь, ночі темний
круговид.

Та пройшов, мов зрячий, бубон крізь мелодію
сліпців.

Я побачив: на шоломі зірка залишила слід—

На злинялому шоломі в одного із тих музик.
Він сидів од нас найдалі, пояс торгаючи свій.
На шолом його подертий задивившись
звідалік,
Неподібний сам до себе, підхопився я
мерщій,—

Начебто я партизанів
В Алазанській стороні,
Нині ж заново поглянув
На цей край, близький мені,

І побачив, як по плаю,
Між крижаних скель і прірв,
В алла-вердську ніч безкраю
Вірні друзі сходять з гір.

За хевсурськими биками
Пшавські коні йдуть міцні,
З Алазані рибачками
Гір мисливці — у рідні.

Наче я ішов тим шляхом,
Щоб побачить, як шолом,
Ставши войовничим птахом,
Щастя ніс усім кругом.

Ставши накриттям сліпого
В Алазанській стороні,
Нині він і дружньо, й строго
Розповідь веде мені.

Розвиднялося. Галява відгриміла і погасла,
Сивий світ підводивсь хмуру, бубон на
світанку вмер.
Запах полину і поту, вилитого в присок масла,

Птиці крик — і кінський повід кору на
дерёвах здер.
Оголилися верхівлі, наче несли їх на блюди,
Хмарами ледь-ледь прикривши від
наїжджених гостей,
А під бурками на лузі непробудно спали
люди,
Як горіхи, збиті вітром, що попадали у глей.
Трохи нижче, в бік Телава, спочивали коні,
впавши,
Присок спав, згорнувшись синню, спали гарби
і шатри,
Буйволи спокійно спали, наче зроблені із
замші,
Як цяцьки дітей тутешніх для простісінької
гри.

Заблукавши за Гомбори, за Телава мури
давні,
Я уздрів нічну пишноту Алла-вердської землі.
Крапала холодна мжичка, спали лиця друзів
славні,
Сріблом та старою черню ледь полискуючи
в млі.

Враз надибав барана я — синьощокий і
кульгавий,
В реп'яхи жорстокі вбравшись, терся боком
він брудним
Об покинуту попону, об кущі, об камінь
ржавий,
І світанку гостре лезо вже підносилося над
ним.

СМЕРТЬ

Старий стояв в купелі виноградній,
За стовп тримавсь, ногами грона бив.
В нім трудівник в своїй невтомі владній
Благословляв сік ягідних струмків.

На заході гриміло блискавично,
Зривався вітер, трав хиталась тіль.
Старий ступив за край колоди звично,
Ввійшовши босий у хисткий курінь.

Дбайливо вітер ноги він кістляві,
Дививсь туди, долини старожил,
Де в морі листя, наче у заграві,
Іскрились лози, падали ножі.

Мальовано все фарбою густою,
Як пензлем, креслено все віддалі.
Він, стисши грудочку землі рукою,
Приліг і слухав холодок землі.

Цей холод повз через кремністі жили:
Він, до землі припавши, не дрижав,

Немов свою передавав він силу
Брунатним лозам, людям і ножам.

Бринів в купелі теплий сік янтарний,
І сонце там, де хмар зросла гряда,
Столи снігів заливши жовтим жаром,
Повисло, як зомлілий тамада.

ШОФЕР

З невеличкого духана в ніч, неспокоем налиту,
Потягаючись, іде він, мовби кидаючись вплав,
Він — веселий кахетинець, ніби тесаний
з граніту.

З ним лечу я по дорозі від Сігнаха на Телав.

Лиш возів високих тіні, в тьмі алеї, ніби
брами,

Лиш піщаної пилюки — смерчу звихреного
лет,

Тільки хрускіт, ніби кості розсипаються під
нами —

Це ми висохлої річки всохлий трощимо хребет.

Збоку мчать сади й прохожі, линуть села
розмаїті,

Ніби з аспидного пекла, поїзда гуде гудок;

Ми над урвище злетіли — мало я прожив
на світі,

А, гляди, такої ночі і надійде раптом строк!

От зупинка на хвилину перед тином
крем'янистим —

Мій шофер уже цілує ніжну жінку в темноті...
Та за мить уже ми знову броди ріжемо зі
свистом,
Ніби в швидкості пекельній з нами чорту по
путі!

Все без тямби — навіть хмарка задимилась з
переляку..
Може, від обіймів спішних він подався
навітьоки?
Та з-за рогу — кипариси, ніби милості ознака;
Значить, я, нарешті, вдома—небо зглянулось-
таки.

І невимушено хлопець посміхається до мене:
«Ну, тепер пора вернутись із Телава на
Сігнах».
Я услід йому дивився в ночі урвище зелене —
Він летів, мов гладіатор в сяйві слави, по
шляхах.

Тінь друга

1935 — 1936

Між блискавиць всім блискавкам
Вони не вірять і сміються,
Що, вгору зринувши, чайки
На флот убивчий обернуться.

1922

ВІДЕНЬ

Колонка в літерах великих,
Бензин налито в ній,
Дівча в подертих черевиках
Стоїть, як вартовий.

Рабою ставши невгомонних
І голосних реклам,
Із ніші дивиться мадонна,
Ледь посміхнувшись нам.

І поруч величі цієї
Худе дівча стає.
Є горде і пропаще в неї,
І щось пташине є.

Січуть їх фари нагаями,
Немов сестер — обох.
Сумнішої не знає драми
Світ, сповнений тривоги.

Попід колонкою з бензином,
Мов темна тінь, майне
Дівчатко з профілем орлиним,
Від голоду хмільне.

Хай без жалю їх жалять фари,
Гудки ревуть в світи,
Їм все одно — кому до пари
І з ким куди піти.

...Я не пишу листів додому
Їх — сотню б треба з рук!
Усе це місто повне грому,
І стогону, і мук.

Так гомонить воно і вабить,
Таке горласте, ніби грім...
Така була Помпея, мабуть,
Перед сумним кінцем своїм!

МОЛОДИЙ ПІДПІЛЬНИК

Не снігом тим глибоким,
Що шир навкруг простер,
Не вигадки наскоками
Я захопивсь тепер,—

Я віршів всім наснаженням
Занурився б в життя!
Замисливсь вірш мій, вражений,
Над віршовим буттям.

У ночі чорні й грозяні,
Крізь тьму нічних годин
Світінням літер фосфорних
Хотів блищати він.

Та ось в пориві пильному,
В рядка ранковій млі
Німецького підпільника
Я бачу віддалі.

Ходою неквапливою
Іде; спинив ходу,

Почувши, як виспіває
Звичайний птах в саду.

Згадав він, як розлючено
Тюрми гнітять стіна,
Як мисль про втому й змучення
Він одкидав сповна,—

Він думав незбентежено,
По-дружньому сливе,
Що лип оцих мереживо
Його переживе.

Вони свободи іменем
Клянуться, як і він,
Що теж на подвиг виміняв
Життя свого плін.

І тільки треба витримать,
Непевності зрєктись,
Хоч підступами хитрими
Пастки таяться скрізь.

В цій зустрічі удосвіта
— Мій вірше, ти зятям! —
Жила вся сила досвіду
І вся снага життя.

Змалюй, як гнеться в інеї
Галуззя лип старих
І пісеньки пташиної
Тоненький блиск на них.

Змалюй, як вранці стежною
Йде юний чоловік,
Який життю прийдешньому
Служить себе прирік.

Отож змалюй по совісті
Світання, спів, гаї.
Це все — початок повісті,
Життя — творець її.

СТАТУЯ САМОФРАКІЙСЬКОЇ ПЕРЕМОГИ

Ні музейні ряди
Незліченних картин,
Ні машин елісейських
Снування тупе,
Ні дихання старих,
Посивілих цеглин
В синім бархаті
Рю де ля Пе,—
Не збудили нічого
У серці мені.
Навіть площа
Конкордська за мить
Потьмяніла,
Наче пустеля вві сні,
Тільки коло
В пилу мерехтить.

Я побачив, мов привид,
Найбільше із див:
Море рване,
Зволожені лати.
І вітер нечутний летів

Десь навстріч
Перемозі крилатій.
Сірий мармур
По тілу
Пославсь полотном,
Наче лати,
На плечах тяжіє.
У напрузі зламавшись
Хвилястим крилом,
Бивсь він жилкою
Злегка
На шиї.

І немовби лице
Загубилося
Вмить,
Без лиця —
Тільки швидкість прозора.
Ця окрилена сила
Злетіла і мчить,
Підпаливши
Всі межі
Й простори.

Над старою столицею
В дальніх морях
В Заполярї,
В тропічних горнилах,
В чорності стратосфери
Побачиш — горять,
Несучи
Нашу еру,
Ці крила!

І в п'їтмі
Європейській,
Де все осяйніш,
Нас повстання сліпить
Своїм ликом,
Ти почувеш, як плескають
Крила все ті ж,
Розбиваючи
Череп владикам.

Я від тебе іду
В гомінливий Париж,
Але нині
Куди не піду я,—
Все здається,
Що місто безкриле,
І лиш,
Лиш сама
Метушня тут вирує.

ПРОВУЛОК КОТА-РИБОЛОВА

Там підступила до стіни стіна,
А в них ані дверей, ані вікна,

І поміж них такий, аж видно й дно,
Тече струмок, лиш назвисько одно.

Колись і він був повен водних справ,
І мудрий кіт над тим струмком блукав.

Щоб харч якийсь хазяїну добуть,
Стромляв кіт лапу в глибу каламуть

І роздивлявся уважно на улов,
Що сірий пазур спритно наколов.

Коли ж рибчина йшла неначе в брак,
То знов у воду ліз той кіт-батрак.

І розголос поміж людей пройшов:
«Оце-то кіт, та й звати ж — риболов!»

Провулок той котові віддали
За хист рибальський, гідний похвали.

У затишку від зал і злости справ
Париж мені цю повість розказав.

Тепер струмок такий, аж світить дно,
Будинки обіч — назвисько одно.

Нема сентиментальності в мені,
Ані жалю по тім струмку й стіні,

Та кіт, що вмів людині так служить,
Нехай героєм пісні буде жить.

З провулка, ніби з сутінку печер,
В країну рідну я дивлюсь тепер.

І вам, собаки, вартові границь,
Вам, коні, бистролетніші за птиць,

Тундр олені, глитателі снігів,
Верблюди закаспійських берегів,—

Не жартома кажу я й не на сміх,—
Спасибі щире вам від нас усіх

За простоту, за скромність, за труди,
За вміння добре працювать завжди.

Я хочу, звірі рідної землі,
Щоб ви жили в пошані, а не в злі,

Щоб шанували так вас за діла,
На котрі ваша доблесть навела,

Як місто це за хист і простоту
Складає шану батраку-коту.

НАРОДНІ ТАНКИ В ГАЙД-ПАРКУ

Під ці гомінкі старі крони,
Під неба британського схмарену, вись
Народи Дунаю, і Рони,
І Рейна, і Ебро зійшлись.

І от вже брязкоче речисто
В солдатській розмірності кроків тяжких
Німецького табору виступ,
Багаття на землях чужих.

Іспанська загониста доблесть
Засяла, як племін рудавий орла;
Якась ненасмілена область
В чабанському вальсі пливла.

Війнуло з студених фіордів,
Гриміло журбою угорських рівнин,
Майнули і скромність, і гордість
І мирно пішли на спочин.

Аж раптом прикрасився вечір —
В народів барвистім припишклім кружку

Радянська снага молодеча
Іде по англійським лужку.

І танець — не знати що коїть,
І в ритмі — винищувача точний зліт,
І годі вже, край супокою,
І серце — безмежне, як світ.

Аж серця замало, хоч вийми,
І рине повітря з усіх нічних жил
Для цих от летючих обіймів,
Для цих от розгорнутих крил.

В них сила, і міць, і підпори
Душі найбагатших одвертих глибин,
І шир, що за степ неозорий
Був більший, просторіший він.

І небо от-от вже зірниці
Розчахнуть, і зоряно — поміч не клич! —
Посиплеться в прірву криниці
Англійська здивована ніч.

Глядач з пишних заростів парку
Був начебто вирваний кличем дзвінким —
І вгору долинув він шпарко
З потоком оцим висхідним.

І вже він нічого не вдіє —
Ширяє, як в леті, в хлоп'ячому сні,
Лиш бачить, що він молодіє,
Пірнаючи в тій глибині.

Аж от уже все, як раніше,
Лише в океані прадавніх листків
Дерева відчай ще колише
Під градом захоплених слів.

Зірватися б їм, і рвонутись,
І ринутись — ніг і душі не жалій! —
Розмаєм буйним революції
Шуміти по Англії всій.

* * *

*

Ось птах — такого ти не стрів,
Він, вроду маючи сумирну,
З породи баштових стрижів,
Що швидкість знає неймовірну.

Не спочиваючи, промчить
Від чагарів, Єгипту прісних
До Гельголанду він за мить,
До скель, як мужність, прямовисних.

Став зеленішим неба дим,
Зорею далечінь умилась.
І в білій піні перед ним,
Немов у рамі, острів виріс.

Але отам, де жмут гнізда
Птах приліпив колись до скелі,
Час сиві хвилі розгнуздав
І б'є уламки скель дебели.

І скигнуть птиця, летючи,
Веселі засмутивши хвилі.

Немовби темрява кричить
В її худім і темнім тілі.

Так європеєць, що пішов
З дитинства втраченого краю,
Зв'язок згадає давній знов
І почуття, яких немає.

Крилом сягнувши висоти,
Здолавши ніч і хуртовину,
Ти прилетиш, і знайдеш ти
Цілком не те, що тут покинув.

ПОВЕРНЕННЯ

Я вдихаю мужність цих просторів,
Пада порох чужини з плеча,
Жив я в днях чужих не як історик,
Націй за книжками не вивчав.

Кров рядків в моїх буяє жилах,
В них ненависть і любов моя,
Он інакше й чайки закружили,
За Толбухін вирвавшись маяк.

Не летіти їм на захід знову,
Не дубіти в чужоземну ніч.
Вже вчуваю я радянську мову,
Мідь затоки світиться увіч.

Збагативши серце тінню друга,
Я на пінний захід задививсь.
Пройдемо ми, сповнені потуги,
По дорогах всесвіту колись.

Я багато мандрував по світу
І казав собі уже стократ,
Що тебе нікому не затьмити,
Мій красуню славний — Ленінград!

ПРОТИГАЗ

Я на руці тримаю протигаз,
Звертаючись до нього, я говорю:
— Ми у країні живемо суворій,
Але у неї розум не погас.

О протигазе!

Гумою липкою
Обтягнута Європи голова,
І усмішки не видно під тобою,
Ліс не шумить, не шелестить трава.

Лиш каламутні риб'ячі зіниці
Вдивляються крізь сірий намул днів.
Хто спокусив тебе на вчинки ниці?
Який тебе коханець погубив?

Навіщо ти співала і трудилась,
Збирала по містах старовину?
Невже для того, щоб тобі, як милість,
Білястий холод щоби обтягнув?

Немов з хмарин приходять ніжність,
жалість...

У тебе одібрали шахраї

Останнє, що у тебе ще лишалось,—
Обличчя риси людяні твої!

Звичайні риси простої людини,—
Живи собі, не скигли, не кричи,—
Та голова не птаха, не рибини
Без язика стовбичить на плечі.

Ти й не почувеш за покровом гуми,
Коли, піднявши гуркоту верству,
Розгнузданих смертей посунуть тлуми,
Щоб гордість людства знищити живу.

Але на площах буйного Парижа
Йшов не тому до бою чоловік,
Щоб вільності його прийдешній вік
Скосила випадково куля хижа;

І не тому англійські шахтарі
По шахтах клятву вірності складали;
І не тому іспанські бунтарі
В шатрах під руб'ям динаміт ховали;

І не тому у п'їтми тюрем кат
Терзав людей Німеччини без краю;
І не тому в Астурії солдат
Так умирав, як смолоскип вмирає;

І не тому десь в Африці далекій
Діливсь води останньої ковтком
Син Абіссинії в годину спеки
З обдуреним ломбардським селяком.

О протигазе!

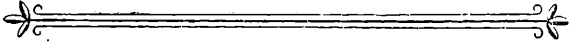
Віри я не йму,
Що ти, мішок, яким би жах лиш мірять,
Вдягнеш прекрасні людські риси в тьму
І будеш владу смерті в світі ширить!

Ім'я землі земель я ставлю в ряд,
В сумне твоє вдивляючись обличчя!
В безсонну ніч створив тебе для звад
Учений, що злякався виття сторіччя.

Та прийде день — і приб'ємо ми скрізь
Тебе, соломою набивши, в хаті.
Так висіли в Ассирії колись
Біля домів опудала строкаті,

Щоб відганять хвороби і чортів.
Співбесідник лихої завірюхи,
Мішенню станеш ти для дітлахів,
Невільником останньої наруги.

Зістарівшись, прийду до тебе я,
І сонця поринатиме суденце,
Спів забринить, як невська течія,
І наших щік обвітрених торкнеться.

Чудова тривога

1937 — 1940

ГЛЕК

Якби поміж гір блукали —
Я і ти,
В Уркарах пішли б помалу
Чи в Ахти.

На базарі б глек купили —
Куманець.
Не для вин і не для пилу —
Для сердець.

І прикрасили б на славу,
А тоді
Ми пустили б його плавать
По воді.

Хай би плив він Ахтичаєм,
Як умів,
Камінь стрівши б, за звичаєм,
Загримів.

Хай би мив у хвилі груди
Для снаги.
Ним би милувались люди
Й береги.

Вздрів би місяць над рікою
З далини,
Що, не грівши, непокоїть
Валуни.

Захлинувся б він од мрії.
І — прощай!
Зник в твоєму чорторії,
Ахтичай.

Посміялися б із глека
Ми в ту мить
І в духан пішли б далекий
Чачу пить.

Та не тим — міцним потоком
Б'є Москва,
Тоне в полум'ї глибокім
Голова.

І нема тут Ахтичаю
Унизу.
Ще й інакший глек, звичайно,
Поблизу.

* *
*

Був день травневий, з вітром від затоки,
Та плив туман хмариною з п'ятьми.
Немовби з мли, притишуючи кроки,
Ішло ясне видовище зими.

На жовтий сніг ставали схожі води,
Мов сніг, свинцево сяючи округ.
Мені ж було байдуже до природи
І до її нещирих заporук.

І через те мені приснився буєр,
Який, в сніги пірнаючи, летить,
Що ти обвалом образної бурі
В мені запанувала у цю мить.

Враз буєр той, твій скорившись
владі,
Став яхтою легенькою, мов дим.
І він пройшов, як вість добра, як
радість,

Розтявши серце кілем льодовим.
То був не сон — утомі нагорода,
А сплески рідних хвиль в далечині,
І зник туман, і весняна природа
Звелась, як ти, всміхаючись мені.

* *

*

Мов слід весла, що береги покинув,
Мов рокіт телеграфної струни,
Мов крик пташок гортанний у хвилину
Прощання їх із нами до весни.

Мов радіо, що нам звучить найтихше,
Мов голубів поштових дальній шлях,
Мов вірш оцей, що, захлинувшись, дише,
Мов я — в безсонних по тобі думках,—

Та це усе одної туги розчерк,
З якою я воістину дружу,—
Попросиш: розкажи — про найдорожче,—
Тобі якнайпростіше розкажу.

Я говорю про мужність в час розлуки,
Щоб у риданні не сягати дна,
Не будеш ти, заламуючи руки,
На ліжко падать біла, як стіна.

Але, моя чудова ти тривого,
Ти скажеш, глянувши в небесну вись:
Над ним та ж сама місячна дорога,
Ті ж самі зорі і над ним звелись!

ВЕРЕСЕНЬ

Лише сплесне плотва в ріці,
Розбудять листя вітерці,—
Здається, дальній голос твій
Дзвенить у млі нічній.

І листя тонше в цій порі,
Сухіший жмут гвоздик,
Смугляві стали вечори,
Смуглявіші від щік.

І тьма ввійшла в ночей кільце,
Як у дрімучий ліс,
Мов затулив мені лице
Знайомий морок кіс.

ХОРОВОД У СУЛЬДУСІ

Зринув дощ, як дівчата співали одні
В древнім Сульдусі, в Сульдусі сивім.
І, здавалося, дощ у стрічки вогняні
Сто веселок заплутує дивом.

А дівчата співали, стрункі і ясні,
Під грозою, на травах поляни.
Та вчувалось мені крізь ті срібні пісні
Імено твоє, рідне і знане.

Хоч дівчата співали, стрічками навкіс
Миготіли, як блискавки в спеку,
Ім не чути було — мені ж вітер приніс
Твого імені спрагу далеку.

Люди слухали — пісні котилось зерно,
А мені на дорогах суворих
Лиш ім'я твоє квітло і снилось давно,
Як веселка над піснею в горах.

* * *

*

Я люблю тебе тою — над досвіт,
Без рум'ян — мов різьблену різцем —
З чорним блиском в жорсткому волоссі,
Із поблідлим суворим лицем.

Та, віднявши і руки, і губи,
Ти відходиш, у даль ідучи,
Але ж серце не може від згуби
Відректись, як від стрічі вночі.

Наче сон хто ввірвав — і не зчулись!
Ти відходиш, як сон, в глибину
Чужедальніх неходжених вулиць,
Щоб країну змінить не одну.

Ти — мій подих у присмерку ржавім,
Що, як мука, ятрить і пече,
І в Парижа бульварній заграві,
І в імлі ленінградських ночей.

В закавказьких ущелистих горах,
У байдужжі московських зимівль

Знов я дихав солодкістю горя,
До якого дожити зумів.

Де ж тебе я ще стрінути маю?
Де на вроду твою задивлюсь?
Із якої імли у відчаю
Ти всміхнешся — мені, не комусь?

Крізь тривогу пройду не одну я,—
Між фатальних новин, в суеті,
Я не ремствую, я не ревную,—
Ти — мій хліб в голодівлю чуттів.

НАД ФІНСЬКИМ ОЗЕРОМ

Зорі дивляться юрбою
На піщані береги,
Зимно диха чужиною
Пункахар'ю нурт глухий.

Із-під весел іскра бризне,
Біле коло вироста.
Я сумую по вітчизні —
Там тече й вода не та.

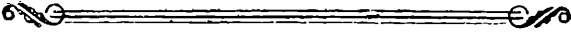
Мрію про широкоплечі
Хвилі в невській бистрині,
І вже сниться інший вечір —
На твоїй на стороні.

І ті води в білих пінах
Між барвистих берегів,
Де, як риби, у глибинах
Плине відсвіт ліхтарів.

Де, мого літа спеко,
Ти веселою була.

Ніби чую сміх далекий
В сплесках синього весла.

Ніби в тім човні високім
Знов ти з'явишся вночі,
Ніби скочиш на пісок ти,
Щоб і ніжок не змочить.

Г о р и

1938 — 1940

Гори кавказькі для мене священні...

М. Лермонтов.

* *
*

Крутою стежкою пройди,
В ліси Таврарські підійми,
Поглянь у неоглядну, вись —
І ти у синяву пірнеш,
Що розлилася безбереж.

Я пронесу крізь літ глибінь
Долин Сванетських чисту синь.

Цій синяві, такій ясній,
Я уклонявся сам не свій.
Так перед нею станьте й ви,
Ще й скиньте шапку з голови..

*

*

І знов одвідав я Донгузорун —
Крізь лід світивсь ріки крутий бурун.

Сніги звисали, мов передчуття.
Я бачив: строге знов моє життя.
Я знов життю зрадів, як в дні нові,
Що можна спать край каменя в траві,
І ногу ставити в шумний потік,
Барліг тривожити, щоб звір утік,
І, лежачи біля вогню в гаю,
До ранку думу думати своєю,

Й, на лікоть звівшись вранці поміж трав,
Побачить світ, що красно засіяв.

* *
*

Жінка ввечері стояла
На дверях в хмарі осяйній
І чорне прядиво мотала
На чорний човник свій.

Рука її то никне долі,
То знов снувать стає.
Вона моє життя поволі,
Як прядиво, снує.

І бик з травою в роті сонно
В цей дім з долини брів.
Під чорним човником — червоні
Я роги там уздрів.

Жар заходу передостанній,
Здригаючись, згасав;
Аул сусідній у тумані
Поміж рогів лежав.

І мряка по бескеддю в хащі
Повзла, тяжка, слизька,

І не було опра́ви краще,
Як із рогів бика.

Та вітер льодовий повіяв,
І човник стих, заглух.
Останній жмут іще чорніє,
Руки останній рух...

Ось торжество неподоланих
Висот оцих гірських
А що пісні? Немов тумани,
Розвіє вітер їх!

ГУНІБ

Тут ночі сповнені печалі,
Інакший місяць уночі,
Орли п'яницями кричали,
Під нами в прірву летячи.

І дух глухий і давньовічний
До наших долітав вікон;
Перед Кегерських гір обличчям
Гуляв аварський патефон.

Смутну тривогу тамували
Й клялись ми дружбою навік,
Немов у путь ми поспішали
Чи йшли у бій-головосік.

А з прірви, мов з криниці, рветься
Холодна мова хвиль річних:
— Не всім вернутись доведеться,
В дорозі щастя — не для всіх!

А ми сміялись і співали,
І ми жінкам передавали

Крізь вікна в крем'янистий сад
Чарки, наповнені нічною,
Мов зачарованою, тьмою,
Де хитрі іскорки киплять.

ЖІНКИ КУРУША

Де Шагдаг скоряє душу,
Зупинився я на мить:
Звикнули жінки Куруша
В штанях ватяних ходить.
Одягають вони синій
Оксамитовий жилет.
В них на грудях і на спині
Повно блискіток-монет.
І чубук їм справді личить,
Нерозлучні вони з ним,
Черевики чоловічі
До вподоби дуже їм.

Гордовиті брови-дуги
І сталава смага рук...
І за ними, мовби слуги,
Хмари згряями навкруг.
Їхню посмішку помітить
Гість і скаже навпрямки:
Найсуворіші у світі
Богатирські ці жінки.
Ні, істоти добросерді

З чубуками у губах
Прикрашають висі й тверді
Там, де виструнчивсь Шагдаг.
Цокотливі і веселі
Мимо скель по воду йдуть,
Із кунацької оселі
Хмари мітлами метуть.
І вони ж — немов лавина,
Ніби з гір стрімкий потік.
Пристрасть їх — неполовинна,
Що й не снилась нам повік!

АЛЬПІНІСТИ

1

Повзуть по міжгір'ях колючих,
Ідуть у вузьких коридорах,
По фірнах повислих, схололих,
Чи гребенем гострим по кручах,
По схилах сипучих, як порох,
Вганяють гаки на голих,
Насуплених скелях вони.

Звитяжці, шаленці, герої!
Розтринькав я молодість марно:
Не йшов по кордонах небесних,
Як ви, серцем віддані висі,
І з вами не стать мені в ряд.
Я бачу і плачу від мислі,
Що зник уже шлях мій на скелі,
Що мій льодоруб не ударить
Ні в ребра одвічної Шхари,
Ні в гребінь шаленої Шхельди,
Ні в білий, як смерть, Чалаат!

Коли приносять альпініста —
 Обвалом зламана нога,—
 Його кладуть в траву пашисту,
 А він думками у снігах.

Турботи друзів, сонце в травах —
 Все шепотить йому: покинь.
 В його ж думках найважчий траверс,
 Завзяття, лід і височінь!

Врубавшись в лід, крізь хуртовину,—
 На плечах крижана кора,—
 Вони ідуть слідом єдиним,
 Над ними сніг димить незмінно,
 Зник гребінь, ближчає вершина.
 Для чого це тобі, людино,
 Складний цей шлях і ця гора?

Вершина! Серце спочиває,
 І навкруги незнаний світ
 Лежить внизу, в хмарках зникає.
 Звитяжний скінчено похід,
 Як знати, що він означає?

Так з бурі почуттів політ
 Вірш починає, хоч не знає,
 Неласку стріне чи привіт.
 Але, життю зрадивши, грає...

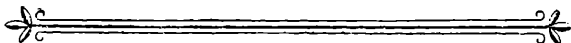
* *
*

Покиньмо побут піших літ,
Хай б'є він бризками копит!
Як на світанні наших днів,
По конях — і в розмай ланів!

І спершу ми широке поле
Перейдемо за колом коло,
Погладим шию басуна
І перевірим стремена,
Зведем камчу над кінським оком —
І в літ басун зірветься скоком.

І ну то догори, то вниз
Здійматись з льоту на карниз,
В ручай з карнизу, в бризках мила,
А в травах щось таке, мов крила,
Летить по зелені-парчі
Під шум тривожний аличі.
Стамуєш дух — ось прірви край,
Промовиш: душе, прощавай,
І вже — лиш в ухах шум — мов птах
Сплеснув крильми в очеретах.

А ти й забув, що час летить,
І що тобі не двадцять літ,
І що писав колись ти книги
Й літа бували, як вериги,
Жінки, турботи, безліч справ.
Ти лиш вуздечку пригадав.
Коня запіненого біг,
І глину бризками з-під ніг,
І сніжну даль, і зірну ніч —
Твоєму льотові навстріч...

Намет під Выборгом

1940

НАМЕТ ПІД ВИБОРГОМ

Приснились юність, сніг,
Далеких друзів тіні,
І ніжність лиць у сні
Була — як сніг в долині.

Прокинувсь я, і враз
Із ліжка звівсь на ноги.
Я пригадав в цей час
Гірські свої дороги.

Вузький в наметі вхід,
Багряних смерків далі,
В горах рожевий лід
І гуркоти обвалів.

Було все наяву,
Все відчував я грубо —
І те, що я живу,
І холод льодоруба.

Та все тепер не так.
Поділись гори де ті?
І ось: нічний бівак
Під Виборгом, в наметі.

Не вечір пламенів,
А Виборга пожари,
І не обвал гримів,
А батареї удари.

Не льодоруба сталь —
Блищить гвинтівка грізно...
Днів юності не жаль,
Переродитись пізно.

Я знав свій край, як сад,
Знав щастя супокою,
І рев чужих гармат
Не владен наді мною.

Дні битви не страшні.
Я знаю всі прикмети —
Ці сни мої вві сні,
Ці два мої намети.

САВОЛАКСЬКИЙ ЄГЕР

На горбі він під місяцем впав і заляк,
Зорі глянули в очі студені.
І на нього дививсь ленінградський хлопчак,
Тютюнець розминаючи в жмені.

Не зоря Оссіана світила на них,
І шюцкорський значок на мундирі
Нас запевнив, що ми — біля сосон живих,
В світі фінському, в півночі сірій.

Єгер був молодий і вродливий з лиця,
Тільки блідістю пойнятий слабо,
І схилилася зірка щільніш до мерця,
Мов коханка з далекого Або.

І цигарку скрутив ленінградський хлопчак,
Не промовивши жодного слова,
Лиш сірник проблищав понад мертвим
отак,
Наче кӯля сягла його знову.

ПАМ'ЯТІ П'ЯНКОВА

На тому шляху фронтів
Став сніг багровий від заграви,
І на шоломі голубім
Щетинивсь густо лід шаршавий.
І, зледенівши, на лобах
Подзвонювали чолки в коней,
І скрізь — на спині, на боках —
Колючий був узор попони.
То піт краплистий і липкий
Замерз, сплітаючи узорі...
Усе це бачив погляд твій,
Застелений льодком прозорим.

Рвав яму тол, зметнувши сніг,
В землі гранітній, в пущі білій.
Привал останній: тут ти ліг,
Наш неславетний друже милий.
Хай дружбі, може, рік якийсь,
Ми інший лік ведем серцями,
І командир планшет підніс
Закам'янілими руками.
І доки ті, що тут навкруг

Стояли, як в почесній варті,
Відзначив точно він, як друг,
Твій пагорбок землі на карті.

І коні рушили у п'ять:
Тягли гармати, біла хуга,
Щоб громом гуркотіла лють
В ту ніч, коли забито друга.
Я бачив те, що й ти в ту ніч,—
І ліс, і п'ять, гармат суворість,
Світ фронтової метушні,
І хугу слухав, ніби повість,
Росії розповідь нічну
Про честь бійця, Вітчизну й совість...
...Я взавтра з неї день почну.

ЗМЕРЗЛИЙ ВЕРЕС

Змерзлий верес, замерзлий верес,
 Ти дзвениш прибоєм.
Перед тебе — чорний берег,
 Випалений боєм.

Змерзлий верес, зледенілий,
 Ти журливо мариш.
Над тобою морок білий,
 Запах дальніх згарищ.

Брате верес, замерзлий верес,
 Ліг ти в узголов'ї.
Відігрієм тебе, верес,
 Ми своєю кров'ю.

Станеш ти від неї, верес,
 Теплий та сп'янілий
І відтанеш, замерзлий верес,
 Зледенілий...

ХУТІР ХУМАЛА

Я мусив був загинуть в цьому домі.
Я йшов до нього ранок, день, всю ніч.
Я мріяв так про дах і про солому,
Щоб там заснути, щоб думки всі пріч.

А він стояв на спаленій полянці —
Мене чекав той невеличкий дім.
Я запізнивсь, він вибухнув уранці —
І всі загибли, що спинились в нім.

Нащо вони мене опередили?
Я також мерз, так само жив в огні;
Ми спільними дорогами ходили,
А дім оцей не віддали мені.

ЛИЖВАРІ - РОЗВІДНИКИ

I

Ліси засніжені стоять,
Морозом скута даль;
Немов багнети, блискотять
Зірки — блакитна сталь.

В ряснім наметі день загас,
Навкруг снігів гряда.
Розвідник піший тоне враз,
І кінному — біда.

Ми вірні лижви беремо,
Почуєм лиш наказ,
І вже не вдох ми ідемо,
А значно більше нас.

Нас перепонам не злякать,
В руках доволі сил.
І лижви з посвистом летять
Туди — в ворожий тил.

II

Шугаєм берегом річним
Не стежкою, рядком,
Мчимо чагарником нічним,
Через яри, ліском.

Як ми — і вовк так не зумів
Свій приховати біг.
Розвідник — тінь в тіні лісів.
В снігу він — наче сніг.

Які б там хащі не лягли,
З нас хащам кожен рад.
Одним шляхом вперед ми йшли,
А іншим — йдем назад!

III

Зате коли йдемо назад,
То ворог зна наш хист:
Залізні пагорби лежать —
Там вражий згинув міст.

Зате коли вертаєм ми,
Коли туман ослаб,
Встають багрянці із п'ятми —
Там вражий згинув штаб.

Зате як ми скінчили біг,
За нами, не забудь:
Вп'ялися рейки чорні в сніг,
Пропала вража путь.

Додому стежка нам важка:
Не просто ми йдемо —
Ми ведемо ще «язика»,
Трофеї несемо.

IV

Але в ворожому кільці
Ми сталю — в сталь кільця!
Присягу лижварів-бійців
Ми знаєм до кінця.

За славу лижварів-бійців
Б'ємось ми в млі ночей,
Йдемо слідами молодців,
Рвемо кільце смертей!

Зате як лижварі з снігів
Прийдуть у полк назад,
Полине зразу дружній спів
Про рідний Ленінград.

Про ворожий тил, про синь доріг,
Про наш рвучкий удар,
Про те, як в битві переміг
Радянський наш лижвар!

ПОДВИГ КУЧЕРОВА

Саперний взвод на дот іде
Без шуму, без огнів,
Відважних Кучеров веде
Вночі серед ярів.

Похмуро надовби стоять,
Бринять колькі дроти.
Поглянь,— і міни полетять
По снігу з висоти.

А дротом задзвениш,— як сказ,
Стрільба з усіх боків,
І білий вихор стане враз,
І прогремить розрив.

Таку розводить млиста тьма
Югу, грозу, луну,
Немовби родить ніч сама
Ту зливу вогняну!

Ти до землі припав, закляк,
Поки цей вир огнів.

Ні, вмілий Кучеров не так
Веде своїх бійців.

Вони, як глянуть навкруги,—
Мов хвилі снігові,
В халатах білих, мов сніги,
Проворні та живі.

Весь ліс знайомий їм кругом,
Весь ліс, аж до висот,
Де над обвугленим горбом
Розлігся чорний дот.

Без шуму й шелесту, в імлі
Торує шлях сапер —
Немов горбочків на землі
Побільшало тепер.

Похмура проти них стіна,
Що заступає даль,
Мов сталь гартована міцна,
І вся закута в сталь.

На стінку Кучеров зійшов,
Поміг зробити лаз,
Він дуже добре чує знов
У доті зброї брязк.

Він чує навіть голос там,—
Нехай погомонять! —
Заклав він тол, і потім сам
Провірів весь заряд.

І враз, мов грім, по голові,
Ударило його:

Щоб запалити, рурки дві
При нім лише всього.

Вони лиш мить одну горять.
Хто в запалі своїм
Підпалить сміливо заряд,
Не вибухне із ним?

Сапери вперше під горбом
Заговорили в гурт:
«Тут треба шнур вести кругом,
Ми принесем цей шнур...»

«За мить, товариш командир,
Приставим шнур ми там...»
А він їм мовив: «Одійди».
До рурок став він сам.

«Дай сірники, Смирнов!»—«Не дам»,
Тут проказав Смирнов.
А голос з жалем пополам:
«Мені ж не все одно...»

«Наказую дати сірники,
І далі одійдіть!..»
І стис долонею руки
Він сірники тоді.

Пішли сапери. Гук стрільби
Безмежні далі рвав,
І дот на чорному горбі
Вставав, мов чорний вал.

На тім валу стояв один
Радянський чоловік,
Та серце билось вперегін
Сильніш за сотні рік.

Вітчизну цілу бачив він,
Звідціль, з оцих бійниць,
Життя глибінь, і щастя плин,
І риси любих лиць...

Вже схід ледь-ледь порожевів,
Ранкова вже пора.
Він рурки швидко підпалив
І кинувся з бугра.

І тільки в ямі ліг на дні
З гранатою в руках,
Як брили каменю міцні
Були вже в небесах.

Над ним огнем палала вись,
Тряслась земля, покіль
Уламки в тіло не вп'ялись,
Та переміг він біль.

Вів Кучеров саперний взвод
І вірить не хотів:
Лежить в уламках грізний дот
На купі вражих тіл.

І кожен, хто туди прийде,
На цей розбитий вал,

Лиш чорні брили він знайде,
Де вибухав той шал.

І стане там біля руїн,
Де лиш друзки самі,
Згадає Кучерова він,
Як згадуємо ми!

КІНЕЦЬ ВІЙНИ

Ми в Виборзі. Ми ходим в незугарнім
Розгардіяші вулиць, площ і стін.
Навкруг вогонь танцює різнобарвний,
Навколо спокій наглих перемін.

По-мирному путі прослались санні,
По-мирному чуть голос з далини,
Лиш мін останніх вибухи останні
Говорять про минулий день війни.

А там, де хутір Ліматта, за гаєм,
Де раптом вартовий спиня тебе,
Сидить комбриг, ночей недосипає
В закинутім підвалі, на КП.

Над картою схиляється він тихо.
Де ж сон і мир? Давно немає їх.
Підвал іще шаленством штурму диха.

І шурхіт ночі слухає комбриг.
У вухах ще розривів тріск строкатий,
В очах стоїть ще світ, як у грозу,
І надовби в переліску проклятім,
І сніг багровий за горбом внизу...

Осінні прогулянки

1940

НІЧ

Містечко спить,
Мов звірєня в нічну спокійну, мить,
І дощ засне от-от,
Затихши на алеях;
Човнів спить білий флот
І мертвий лев Тезея.
Спить велет-глобус. Став
Він втіхою роззяв;
Сплять миші в глобусі,
Поштові скриньки сині,
Місця в автобусі
І липи старовинні —
Все сивий сон торкнув своїм крилом.
І навіть ви змінили сон за сном.
І тільки я в якимсь таємнім гулі
Край темних снів стою на караулі
І слухаю, як ти, мій світе, спиш!

...Вже другу ніч горить вогнем Париж.

* *
*

На водяних полянах
Гладінь біліш струни,
Лежать на гідропланах
Проміння, наче сні.

Дмухни на воду тільки,
На хвильку на одну,—
Торкнеться місяць хвильки,
Черкне, немов струну.

Сповита, мов туманом,
Тим чародійним сном,
Ти станеш гідропланом,
Промінням і струмком...

Зростає дивне диво
На всю морську гладінь,
І в зоряні розливи
Твоя відходить тінь!

НЕЛЕ

Неба багряного стеля
Знов над гаями звиса —
— Де твоя Фландрія, Неле?
— Фландрія жевріє вся...

Коси ясного волосся
Неле стягнула вузлом.
Всім перешкодам на зло,
Усмішки Неле ми просим.

— Неле, всміхнись променисто...
— Фландрія — дим тут і там,
Фландрія в шереху листя,—
Там, де захочеш ти сам.

— Фландрія там, де в галуззі
Перелітають стрижі,
Фландрія там, де в нарузі
Звуглена гордість лежить.

— Фландрія там, де веселе
Зникло життя молоде,
Там, де, всміхаючись, Неле
Тихим провулком іде.

ІСПАНЦІ ВІДСТУПИЛИ ЧЕРЕЗ ПІРЕНЕЇ

Я перо відкидаю мершій,
Мов чорнило сповняють прокляття;
В чужоземній діброві глухій
Лиш про війни вистукував дятел.

Тільки бачу жінок серед скель,
Де шляхи запорошено-білі,
Лиш дітей серед зимних пустель,
Лиш гаї, де гілки обгорілі.

Попелясті гаї в сивині,
Геть насичені порохом, потом.
І гукають тут люди мені,
Просять пить за колючим дротом.

Тут безсила і мова людська,
Все не так і не те, і все мало,
Все дитяча сказала рука,
Що у скелях з-під снігу стирчала.

СВІТАННЯ В ЛОНДОНІ

Із лондонських вікон спадає
Холодне безсоння до скронь,
Світанків таких не згадаю,
Таких не бувало либонь.

А може, далеко від дому
Здалось це в чужій стороні,
І може, в собачій утомі,
Як жарт, приверзлося мені.

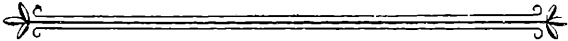
Але в цей світанок помалу
(Британець сказав би — мана!)
Прийшов супокій небувалий,
Чудна надійшла тишина.

Проміння встелило у леті
Небес всі блискучі кінці,
Та вийшов тут хлопець в кашкеті
І ветхий завів мотоцикл.

Всі гуркоти збилися в танці;
На гуркіт вражаючий цей

Став лисий похмурий британець
Підносить штори з дверей.

І чари світання уклякли,—
Під грюкіт і зойк, без пуття
Розкрилося небо поблякле,
Холодне, захрипле життя!

Вогненний рік

1941 — 1943

ЧЕРВОНА АРМІЯ

Під тінню в неї бавилися діти,
Поля шуміли і міста жили —
Немає армій більш таких на світі,
Щоб мир і труд так пильно берегли.

Пройди весь світ, збери всіх армій славу,
Всю переглянь історію сповна —
Немає армії, щоб так по праву
Злилась з народом більше, ніж вона.

Фашистської орди комета лиховісна
З'явилася на наших рубежах —
Немає армії, яка б так грізно
Комету цю розвіяла у прах!

Шалена битва раптом запалала,
Як ще ніколи, люта і страшна,—

Немає армії, яка б ще мала
Таких от полководців, як вона.

Години волі всім народам сняться
В розтерзаній Європі наших днів,—
Немає правди, що могла б зрівнятися
З святою правдою твоїх бійців!

НАШЕ МІСТО

Хай ворог простяга кулак
До Ленінграда,— в цих просторах
Було багато їх, вояк,—
Сюди хотів удертись ворог.
На неприступних берегах
Розіб'єм ворога ми впрах!

На крилах літаків хрести
Загрожують нам з висоти.
Ми вишлем зорі золоті,
Таранить будемо, збивати,
Ми перекреслим ті хрести
Зенітним розчерком гармати.

Стій, ленінградцю, і чатуй,
В нічну дивися висоту,
Шукай шулік на небосхилі.
Кругом на вахті бойовій
Стоїть великий город твій
В своїй непереможній силі!

Оглянь покрівлю і підвал,
Забудь, як мирно ночував,

Забудь про радощі колишні;
Хай, мов фортеця, темний дім —
Ще скільки щастя буде в нім
В час перемог, у дні утішні!

Наш нездоланий Ленінград!
В нім ленінської волі гарт,
Могутні богатирські плечі
Й озброєна рука! В боях
Він подолає тьму і жах.
Він змусить ворога до втечі!

1919 — 1941

I

Я згадую осінь недужу,
В півсмерку горби барикад,
І відблиск пожеж у калюжах,
І грізний, як ніч, Петроград!

У лави ладналися хутко
Озброєні чоловіки.
Без слів, без пісень і без смутку
Йшли пітерські славні полки.

І рили окопи юрбою
Жінки, затаївши печаль,
Залізом лопати важкої
Зрізаючи землю на цаль.

У них на долонях темніли
Криваві, тверді мозолі,
Та плакати вони не уміли.
Які вони горді були!

І як вимовляли у тиші:
«Умрем, не відступим назад!
Тепер ще дорожчий, рідніший
Для нас бойовий Петроград.

До краю ми будемо битись,
Наш город не взять ворогам...»
Людьми отакими гордитись
Належить по праву всім нам.

2

Надходять, кружляють ордою
Край города знов вороги,
І знову виблискує зброя,
І постріли б'ють навкруги.

І знову ідуть ленінградці,
Як двадцять два роки назад,
Щоб в смертнім бою заступатся
За свій бойовий Ленінград.

Їх подруги, сестри й дружини
В полудні години й вночі
Окопи копають, беззмінно
Лопатами землю б'ючи.

Брати, земляки мої, друзі!
Вся ваша прославлена путь,
Ваш труд у надлюдській напрузі
У пам'ять народу ввійдуть.

Тож хай од верхів'я до устя
Неви пролунає, як грім:
— Умрем, а злочинців не пустим
В наш город, у рідний наш дім!

* *
*

Ось вийшло з-за хмари патрульного сокола
Крило осяйне, і з висот —
Могутнє й величне в просторі глибокому
Уздрів наше місто пілот.

До Пулкова — димом заводів, антенами
Стримлять цитаделі труда,
В затоку зайшли островами зеленими,
І дахи блищать, як вода.

І льотчик милується і усміхається,
Він дивиться гордо кругом.
Ще він в лєнінградському небі купається,
І сонце горить над чолом.

І сонце говорить, лавиною з кратера
Прорвавшись крізь хмарну кайму,
Що вручено орден Червоного Прапора
Заслужено місту цьому.

Що ранок ясний, весь у відблисках золота,
Він бачить над містом своїм,

Що в рідній країні він дихає молодо
І щастя його перед ним!

Що тільки учора фашистських нальотчиків
Він збив поворотом крутим,
І славного краю прославлені льотчики
Безсонно кружляють над ним.

А крила хижацькі хай недруг покаже,—
Зустрівши відплату гармат,
У грізному полум'ї вламками ляже,
Об землю ударившись, кат!

ДВА БОГАТИРИ

Мчить корабель, немов кажан вгорі.
Розриви бомб у темряві гуркочуть.
Два міста, наче два богатирі,
Встають в п'їтьмі, в багряних плямах ночі.
Встає Москва — звияга і краса.
Москва! Москва! Ясна святиня слави!
Дзвенять вогнем похмурі небеса —
То мчить у небі латник темноглавий.

О древнє місто! Віщий богатир,
Що напував звиягою народи,
Так от де він — могутній бою вир
Із ворогом нелюдської породи,
Де лється кров, неначе Волги води,
По крилах, танках, купах мертвих тіл,
Від просторів найдальших небозводу
До мерзлих ям, до ворога могил.

Лютує ворог! Хоч ятрянться рани,
Але шалений, в громі канонад,
Він рветься. Та над хвилями в тумані,
Мов богатир, піднісся Ленінград.

Над світом ніч, бездонна і страшна.
Та клянемоь у битві цій грозовій,
Що ми заплатим ворогу сповна
За кожен труп, за кожную краплю крові!

Хай накладемо в битві головою,
Та ворога зітнем кривавим градом.
Клянемося могутньою Москвою,
Клянемося любимим Ленінградом.
Він зійде, переможний цвіт зорі,
Понад пільму німецьку, злу, холодну.
Два міста, наче два богатирі,
Очолять свято, славу всенародну!

ЛЕНІНСЬКИЙ ПРАПОР

То не чудо над нами безкрає,
То не полюса сяйво блищить —
То безсмертний стяг Леніна сяє,
Над старою Невою горить.

Ніч, як рік дев'ятнадцятий, плине,
Днів стискає кора крижана,
Ніби вилізли з мли старовинні
Вороги, і блокада, й мана.

І над боєм, смертельним і млистим,
Як тоді, серед крові й знемог,
Рідний стяг осяває нас чистим,
Променистим огнем перемог!

І боєць, що повзе з автоматом
Із траншеї в пилу сніговім,
Огорнувся цим світлом крилатим,
Оцим полуменем бойовим.

Кочегари, закурені димом,
Сталевари в морозних цехах

Теж осяяні стягом любимим,
Як морці на своїх кораблях.

І у млі кам'яній Ленінграда,
Крізь турботи, крізь горе усе,
Прапор цей, крізь бої та блокади,
Велет-прапорonoсець несе.

Прапор цей — перемога і сила,
Ленінград від орди захистить,
Переможе, й на вражій могилі —
Прийде час! — на весь світ прошумить!

Зростає і шумить той вихор слави,
Що славні підіймає імена.
Такий він був в свинцевий час Полтави
І в полум'яний день Бородіна.

Той самий він під Тулою й Москвою,
Під Ленінградом, у хмурних лісах.
Бійці ідуть. У них над головою —
Російські зорі в сніжних небесах.

Звитягу недруг святкував зарано!
Нехай встають пожежі навкруги,
Бійці слідом за ворогом поганим
Ідуть і кроки вривають в сніги.

Бійці ідуть, поля свої пізнавши,
Звитяжним кроком, грізні та легкі,
І каже їм народ: гвардійці наші,
Улюблені, сподівані синки.

Ідуть на захід мовчазні й завзяті.
Прославсь у далеч літ народних сил.

Бійців жене вперед чуття відплати,
Рахунок ведучи ворожих тіл.

Ми, ворога б'ючи, напевне знаєм:
Мине цей час смертельних хуртовин.
Останній залп над Рейном і Дунаєм
Останньому з катів несе загині!

ЛЕНІН

Раптово надійшла зима; зима — а ночі мов
хвилини,
Тяжким ділам кінця нема, борня смертельна
вихром лине.
Серед роботи, на зорі, хвилини спочиву
короткі,
І от він бачить, як з гори, країну, що забула
спокій,
Країну в бурях і в боях, країну люблену —
Росію,
Зірки червоні на шапках, пожежі, грози,
буревії.

Не дні палають там — віки, і в тім пожарі
благовіснім
Розлив народної ріки вогнем охоплений
очисним.
Воно, як завжди, молоде, народу серце
непоборне,
Що в світові простори йде у сяйві гроз, крізь
морок чорний.

І він, що долю всю свою Росії присвятив
повсталій,
Веде безтрепетно в бою її полки в безмежні
далі.

Зоря встає з-за верховин... Минулі дні
в туман повиті...
Любить Росію так, як він! Чи є святіше що
на світі?

Бушує знов гроза війни, і знову ночі — мов
хвилини,
І стогнуть знов міста й лани, смертельна
злива вихром лине.
Зоря встає з-понад Кремля, пожежі, грози,
буревії,
І Сталін світу промовля про велич гордої
Росії!
І весь народ в похід пішов, серця людські
горять огнями,
І прапор Леніна ізнов шумить над нашими
полками!

ДВАДЦЯТЬ ТРЕТЬОГО ЛЮТОГО

I

Так, в Ленінграді падають снаряди
Уранці, вдень, надвечір, уночі,
Його граніт уламками рвучи
І зводячись, як димна колонада.
Та що вогню гримучого ключі
І наші тихі спалені осади,
Коли по зритих площах Сталінграда
Йде перемога, крилами б'ючи!

II

Красу лісів забули ми віднині —
На дзоти йде тепер краса лісна,
Для бліндажів потрібна теж вона.
Ми всі ділились подвигом країни,
Щоб знов жила азовська даль ясна,
Щоб знову волзькі зацвіли долини,
Зітхнула знов тополя України,
Кубанський клен, кавказьких гір сосна.

III

Була зима — її ми не забудем,
І знов зима прийшла в ті городи,
Де ворог знищив хати і сади.
Всі вкупі нині ми радіти будем,
Бо визволені з рабства і біди.
Радянські тяжко виснажені люди
Солдатам рідним падають на груди
Й сміються, сліз стираючи сліди.

IV

Козак, що бивсь на невських берегах,
Жив вільним Доном в мріях невсипучих;
В бій за Ельбрус по тропях стрімкойдучих
Москвич з кавказцем йшов в одних рядах,
І в українців — десь на волзьких кручах —
Раптово кров кипіла у серцях:
Крізь хугу битви кликав до звитяг
Старий Дніпро своїх синів могучих.

V

Сьогодні прийме радісна столиця
Літ бойових і славних діл парад.
Хай всі прапори нині стануть в ряд —
І Перекоп, й та перша з наших чат,
Що біля Пскова вийшла з німцем биться.
Так подвигом старий вояк гордиться —
Знов лєнінградцям шле привіт Царицин
І Сталінграду — братній Петроград.

ХЛОПЦІ

Травневий сяє Ленінград.
Людських лав колювання.
Дивився хлопець на парад,
Червоний з хвилювання.

Мов ліс, багнети там стирчать,
Блищать там шаблі голі.
Які ж бо панцирники мчать
І танки міцночолі!

Йдуть величезні тягачі,
І сто гармат там суне.
На них сидять не вусачі,
А парубки ще юні.

Шепоче хлопець, мов у сні,
Про сталь зеленувату:
«Коли б мені, коли б мені
Дали таку гармату!»

І хлопець ріс, і хлопець кріп,
Носив краватку бантом...

Уже він їсть солдатський хліб,
Став хлопець лейтенантом.

Дали гармату, цілий склад
Снарядів чорнобоких.
І вийшов хлопець на парад,
Смертельний і жорстокий.

На сонячнім узліссі, там,
Де плюскіт хвиль чувати,
Там, де він бавився дитям,
Поставив він гармати.

За ним — міських будинків синь,
За ним — там місто миле,
А перед ним — шляхи й ліси,
Де злої повно сили.

І через голову ідуть
Кудись у даль снаряди.
То вороги не в далеч б'ють,
А б'ють по Ленінграду.

І він стискає кулаки
І чує крізь простори
І стогін скель, і тріск дошки,
І даху брязк, і горе.

Він уявляв уже до сліз,
Так ясно, до нестями,
Це полум'я, що рветься скрізь
Над мирними домами,

Над домом, де родився він,
Над школою, де вчився,

Над парком, де в снігу ослін,
Де з нею він зустрівся.

Кричав він голосом хрипким:
«Огонь!» — частині нашій,
Він нагаєм бив огневим
По батареї вражій.

І крізь розриви вражих мін,
Бентежний в ці хвилини,
Завжди хлопчину бачив він —
По місту йшов хлопчина.

Цілком такий, як був він сам,
Весінній і свавільний,—
Не дасть проходу горобцям,
До пустування схильний.

Подібний сам до горобця,
Він шепотів до себе:
«Ну, бадьорися до кінця!
Лякатися не треба!»

Лиш п'яний дим одвирував,
Вщух вражий залп шалений,
А вже хлопчисько підбирав
Осколки у кишені.

Так захопився офіцер
Сміливістю хлоп'яти,
Що все віддав би він тепер,
Щоб хлопця врятувати.

«Такого хлопця не порань!»
Від шалу пломеніє,

І знов гукає лейтенант:
«Огонь по лиходію!»

...Настала тиша навкруги,
Лежить снігів кирея...
Уже замовкли вороги,
Затихла батарея.

«Її ми придавили знов —
Ця справа нам знайома.
Так, значить, хлопець мій дійшов,
Сидить вже, мабуть, дома...» —

«А що за хлопець?» — «Та це так!
Згадалося... Охота?
Таж не про хлопчика, дивак,
У нас тепер турбота».

І весь на хлопця схожий сам,
Легкий і непокірний,
Всміхнувшись ледве, лейтенант
Пішов у гай вечірній.

* * *

*

В лісах, на галявах імлистих
Палають бої край ріки,
Там Бондарев нищить фашистів,
Радигіна йдуть вояки.

Мов огненным креше рубанком
Наришкін — з гарматних огнів,
Ідуть Колобанова танки
І трощать броню ворогів.

А в небі між хмарних затонів
В останній і лютій борні
Таранить катів Харитонов,
Бринько попелить у вогні.

Їх слава над світом полине.
А море гримить і гуде,
І плем'я балтійців орлине
В атаку на ворога йде.

Народ встав, як море безкрає,
Ідуть незліченні полки.

Загравами залпи палають,
Багнети блищать, мов зірки.

Тремти ж, без дихання і мови
Дивися, фашистський солдат,
Як море лютує грозове,
Грозовий гримить Ленінград.

Та це лиш початок. З металу
Та буря зростала давно,
Те море вали розгойдало,
І вже не затихне воно.

І кров не залле ваша чорна
Ту бурю, потвори імлі!
Пали ж їх, наш грім рукотворний,
Грозо ленінградська, пали!

* *
*

Хай люті ще зимові дні,
Мороз і сніговій,
Та грім, неначе навесні,
Гримить на Лозовій!

Мов гомін ранньої грози,
Гримить на Лозовій.
То наші грізні голоси,
Гучний гарматний бій!

І чути над Дніпром усім
Той грім на Лозовій:
— Лихих загарбників зметім
Ми на землі своїй!

Братове над Дніпром старим,
Німецький згине гад!
І знов засяє рідний дім,
І знов розквітне сад.

*

Іще мороз, холоде кров,
Та по снігу в ці дні
Важкий, огненний дощ пройшов
На Західній Двині.

Звідкіль цей дощ, весінній дар,
Пройшов тут на Двині?
То наших велетнів удар,
Снаряди б'ють сталльні!

І лине звістка з далини,
І чути на Двині:
— Клянуся хвилями Двини,
Згорять кати в огні!

Братове на Двині старій,
Фашистам більш не жить!
Знов буде дім багатий свій,
Знов прийде світла мить.

*

Литовець, ест і білорус,
Братове необорі!
Вперед, щоб звір і боягуз
До смерті жив би в горі.

В боях наш рев гарматний гус,
І танки в нас суворі.
Вперед, щоб звір і боягуз
До смерті жив би в горі!

Хай клятва всіх сердець і уст
Од моря і до моря:
Вперед, щоб звір і боягуз
До смерті жив би в горі!

Щоб прах його розвіявсь геть,—
Бур'ян, пожаром стятий,—
Щоб не лишила й згадки смерть
По тій орді проклятій.

ТРИ КЕЛЕХИ

Ми піднесем любові келех
За щастя рідних берегів,
За всю красу країв веселих,
За буряний народний гнів!

За те, щоб на земних дорогах,
І в небі, й між морських валів
Осяяв успіх перемоги
Її уславлених синів.

І келех зненависті й шалу —
За те, щоб ворога скарать,
Щоб хвилі огневої стали
Палили скрізь ворожу рать,

За те, щоб тьма зими холодна
Їх групи снігом замела,
Щоб люта кара всенародна
Геть спопелила їх діла.

І ми підіймем келех третій
За те, щоб всі краї земні,

Фашистські знищивши тенета,
Без жаху б дихали всі дні!

І щоб життя, як сон щасливий,
Влилося в шелест польовий,
Неначе атлантичні співи
У приспів Темзи і Неви,

Щоб смерть і бомбою й картечю
Не зневажала день ясний,
Щоб рід людський розправив плечі,
Зігнав би скорбну тіль мерщій.

Грузинська весна

1948

РУСТАВІ

Тут, на спаленій рівнині,
Кам'янистій, темнотравній,
Де розсипано уламки
Недосліджених віків,
Назавжди ввійшли у душу
В осяйнім, квітучім травні
Хрускіт каменедробарок
І переклики гудків.

Перестук рухомих кранів,
Скелі стін, що в небо встали,
Хропоти землечерпалок,
Паровозів синій дим —
Ось де Грузія бетону,
Ось де Грузія металу
Будувала свій Руставі,
Вгорю зводячись із ним.

Встали велетнями в полі
Нові щогли передачі,
В сизім мареві губилась

Їх безмежна течія.
Понад краєм виноградним,
Де горбів краса гаряча,
Перших домен і мартенів
Силуети бачу я.

Череп'яний дах червоний
Нам казав про переміни.
Вибігли гаї сміливо
На пустельний бік гори.
Де бики важенностінні,
Де шиплячі бризки піни,
Падав світлий дощ весняний
В воду темної Кури.

Те, що тут я серцем бачу,
Я уздрю на власні очі:
Спалахне ріка вогненна —
Побіжить руставська сталь,
І шофер проїжджим скаже,
Вимчавши крізь темінь ночі:
«Гляньте, сяє наш Руставі!» —
І простягне руку вдаль.

Мудрим досвідом ділитись
Тут збираються герої —
Воїни, яким знайомі
Бойовище, штурм, редут.
Це зібрались ветерани —
Гордість Грузії нової,
Ті, що зводили Ткварчелі,
Ріонгесу знали труд,
Що скоряли силу Храмі,
Здичавілу, як вовчиця,

І з Тбілісі до Самтрєді
Протягали проводи,
Доти ставили над хланню,
Де граніт пробила криця,—
На Воєнній на Грузинській,
В час великої біди.

Сила збратаних народів
Цю рівнину уквітчала,
Ніч історії пробили
Дружні люди і вогні.
До майстрів прийшли грузинських
Ви, майстри висот Уралу,
Ви, що знали дні Тагілу
І Челяби славні дні.

Із травневих хмар шовкових
Хай спадають світлі зливи!
Є в казахів-побратимів
Влучна приказка одна:
«Якщо хочеш народити
Велетня собі щасливо,
Не шкодуй ти на пелюшки
Дорогого полотна».

В час натхненний, бірюзовий,
Як проходить травень краєм,
Як гримлять на цій рівнині
Крани, скрепери, ломи,—
Бачимо тебе, Руставі,
Й мимоволі ми гукаєм:
«При народженні титана
В добрий час присутні ми!»

* *
*

Стрічавсь я з ним, здавалося мені,
Чи на бетонних Ріонгесу схилах,
Чи у Тквібульських шахтах в глибині,
Де всі його і знали, і любили.

Чи то його побачить довелось
В полях колгоспних півдня Алазані,
Чи він промчав переді мною ось
Між комсомольців, в кінному змаганні.

Чи то в сванетських горах він стрічавсь,
І ми намети ставили з ним рядом,
Або на площі Красній милувавсь
Він, гість жаданий, юності парадом.

А може, промайнуло десь в пургу
Його лице під капюшоном білим
В окопах. а чи, може, на снігу,
Пороховим пилком припорошілим.

Не пам'ятаю,— тільки погляд цей,
Легку ходу і широчезні плечі

Стрічаю я, йдучи поміж людей
На вулицях тбіліських кожен вечір.

Але минулого не вернеш знов,
Його не стрінеш жодною порою:
Він на високий п'єдестал зійшов
В ряснім саду над древньою Курою.

Борис Дзnelадзе... З комсомольців тих,
Хто перший нову Грузію побачив,
Він рано в бій пішов, раніше всіх,
В нім пристрасть лева і душа дитяча.

Він місто бачить, він — на висоті
Минулих літ, в їх подвигу прекраснім.
Чи не тому я бачу риси ті
У комсомольськiм племені сучаснім?

ВЕСЕЛКА В САГУРАМО

Ось поруч підвелась вона,
Веселка ця подвійна,
Як міст, як друзів путь одна,
Сполука їх надійна.

І золотистий дощ кипів
Між листям крон багряних,
І кожен лист співав, тремтів,
Від сліз веселих п'яний.

Хмарина радісна й легка
До гір грудьми припала.
Арагви світлої рука
Тяглась і нас вітала.

А грім за гори йшов, за схил,
Де небо ще пашіло.
Мов блесть фазана пишних крил,
Землі світилось тіло.

І обрій ширився й підніс
Веселку над собою,
Від серць до серць поклавши міст,
Міст дружби осяйної.

“ *
*
*
*

Ламаються і хрипнуть голоси,
І безліч їм на зміну йде нових,
І вже собі ти ради не даси —
Належиш сам до голосів яких.

Лишившись славних воєн ветераном,
До рубежів спокійних не пливу.
Лише дмухне в обличчя вітер ранній,
Виходжу я веселий в путь нову.

І хочеться ще розказать мені
Про відблиск сонця на річній крижині,
Про тихі, тліючі зірниці вдалині
Деся у Мухранській квітнучій долині.

Зі мною тут — похідний мій мішок
І чоботи з цвяхами на підошві,
Щоб вірш мій добре в довгу путь ішов
І не згинався від важкої ноші.

І в тихім Сагурамо я живу,
Як в сні блаженнім, сповненім відради,

Лише тому, що грізно наявū.
Я чую грому дальні канонади.

І вірш стає до зброї, мов солдат,
Що ніч проспав у друга на бівачу
Під дахом, але знов стає у ряд,
Готовий рушить в бойову атаку!

НЕВІДОМОМУ ТОВАРИШЕВІ

Надійде час далеких літ,
Знов стріне люд весну,
Злетить зі скель підталий лід,
По річці пройде хвильний слід,
І встане ліс від сну.

Товариш невідомий мій,
З корою спраглих губ,
По кручі піде кам'яній,
Затисши льодоруб.

Увійде в безгомінь снігів —
Хай ноша нелегка,
Затягне мотуз він тугим
Вузлом провідника.

Відчує радість гір-вершин,
Що знали я і ти,
І вогнище розпалить він,
Зійшовши з висоти.

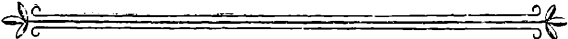
І він згада всіх інших тих,
Що тут були в свій час,

І вип'є він за пам'ять їх,
А, значить, і за нас!

Він цмокне смачно язиком,—
Змістовний день який!
Грузинським капне він вином
Собі на хліб черствий.

Дівчатко скаже: «Дивно як
Ти п'єш оце пиття!»
Тоді відкаже їй юнак,
Що вічний круг життя,

Що взавтра їм іти ледь світ
На гребені вершин...
Належать буде їм весь світ,
Як нам належав він!

Вірші різних років

1937 — 1956

РАДЯНСЬКИЙ ПРАПОР

Вогнем налитий племінким,
Розквітлий, мов зоря,
На ньому золотом тонким
Три доблесті горять:
То молот трудових побід
І серп в братерстві з ним,
Ясної зірки п'ятицвіт
В обвідді золотім.

Удар народної руки
Розвіяв ворогів,
І сто народів на віки
Наш прапор окрилив,
На щонайвищій висоті,
На щонайдальшій широті,
У хвилях безконечних лав,
В селі і в місті запалав.

В нім — шана людям всіх країн,
У світі найпростіший — він,

В нім — слави гордий, вольний плин,
У світі найпалкіший — він,
В нім — сили нашої розгін,
У світі найсильніший — він,
В нім — наша правда, як рубін,
Правдивий — тільки він!

ПЕРЕКЛИК ГЕРОІВ

Обличчя осені фарбує
Рум'янцем вітер степовий,
Чотири голоси він чує,
Немов переклик бойовий.

Над степом дальнім, степом голим
Могутній голос говорив:
«Я друга вірного, монгола,
Оборонив і захистив!

З височини ворожі крила
Я скинув на гіркі піски,
Де вітер вкрай заносить пилом
Розбитих гусениць друзки!»

Над Львовом, над гаями пущі
Веселий голос теж злетів:
«Спішив я з радістю все дужче
На заклик дорогих братів».

Над валом Балтики шаленим
З-над моря голос гомонів:

«Я свій обов'язок священний
Теж виконав в огні боїв!

Для ворогів без краю грізний,
Я став на дружби берегах,
Щоб славу любої Вітчизни
І день і ніч оберігати!»

Над фінським вересом луною
Йшов голос в неба глибину:
«На бій тут відповів я боем,
До льоту крила розгорнув!

Ширяють перемоги крила,
Розпочалась нова пора.
І знов ріка Сестра вступила
В сім'ю радянську, як сестра!»

•

КОМСОМОЛЬСЬКА ОДА

Від пін океанського шквала
До сивих уступів Кремля
Такого юнацтва не знала
Стара, всезнаюча земля.

Чи дзвонить сокира невпинно
В імлі затаймирських боліт,
Чи місто вдягають в граніт,
Чи тне океанські глибини
Підводних човнів перехід,
Чи стягом радянським крижина
Гренландський озорує лід,
Чи цілять на полюс політ,
І, подвиг звершаючи смілий,
Летять стратонавти в зеніт,—
Це вияв кипучої сили,
Це йде комсомольський похід.

Від пін океанського шквала
До сивих уступів Кремля
Такого юнацтва не знала
Стара, всезнаюча земля.

Під шум запальний стадіонів,
Де в м'язах — метал боротьби,
Під гуркіт товарних вагонів,
Що мчать Батьківщини скарби,
В морях, на крижині, в тумані,
На домнах, де плавка буя,
На тому шляху, що Стаханов
Надав йому просте ім'я,
В колгоспах на зрошеній ниві,
У небі, де мчать літаки,—
Скрізь погляди їхні сміливі,
Снага молоді руки.

Від пін океанського шквала
До сивих уступів Кремля
Такого юнацтва не знала
Стара, всезнаюча земля.

Між них білоручок немає,
Ідуть у тайгу навпрямки.
Там строге життя їх навчає,
Де вчили вовчаток вовки.
В напрузі їх справ непримітних,
У гарті їх пристрасних воль
Із нетрів встає непривітних,
Мов юна весна, Комсомольськ.
Батьки посивілі радіють,
Бо з гордістю бачать вони,
Як здійснюють їхню надію
Незламні й завзяті сини.

Від пін океанського шквала
До сивих уступів Кремля

Такого юнацтва не знала
Стара, всезнаюча земля.

Далеко розходиться світом
Боїв нескінченних луна,
І слава про нас гордовита
В найдальші краї долина.
Як пагін могутнього бору,
В труді наша молодь росте,
І сонце з небес незорих
Проміння їй шле золоте.
І вірять в майбутнє народи:
Те плем'я міцне й молоде
Землею труда і свободи
У Раду Всесвітню іде.

Від пін океанського шквала
До сивих уступів Кремля
Такого юнацтва не знала
Стара, всезнаюча земля.

УКРАЇНА

Я в роки дитинства бувало
Читати любив цілу ніч,
І з Пушкіним вкупі звучала
Для мене Шевченкова річ.
У віршах, в піснях старовинних,
В роздоллі, у славі звитяг
Ставала, жила Україна,
Як спів, як душа, як життя.

На Київ я вперше поглянув
В красі тополиних цвітінь.
Синіша за синь океану
Дніпровська була далечинь.
Країна втішалася радо
Яскравим убранням садів.
В блокадних ночах Ленінграда
Про київський травень я снів.

Лунало в степах та долинах
Боїв гуготіння й виття.
Кипіла в борні Україна,
Як спів, як душа, як життя.

І взимку у сорок четвертім
На Київ полинув літак.
Безмежжям снігів розпростертим
Розкрилась мені широта.

Я бачив поля України —
Вона над мовчанням степів
Підносила чорні руїни
На білих долонях снігів.
Хай згинуть минулого тіні,
Хай в сонячнім блиску згорять!
Знов квіти розквітнули нині,
Міста і оселі стоять.
І радісних зір миготіння
Осяює теплу, блакить
В цю ніч українську весінню,
Що жити без неї — не жить.
І зорі земні тихомовні
Говорять у відповідь їм
Про сяйво життя, що наповнить
До неба піднесений дім.

З блакиттю небес воедино
Дніпровська злилася межа...
Безсмертно живи, Україно,
Як спів, як життя, як душа!

1954

СЛОВО НА ТАРАСОВІЙ ГОРІ В КАНЕВІ

Говорив співець великий
В своїм «Заповіті»:
«Поховайте та вставайте,
Кайдани порвіте
І вражою злою кров'ю
Волю окропіте.
І мене в сім'ї великій,
В сім'ї вольній, новій,
Не забудьте пом'янути
Незлим тихим словом».
І так сталося, як він мовив,—
Кайдани розбили,
Кров'ю вражою лихою
Волю окропили.
І в сім'ї великій, новій
З Ельби до Китаю
Славного Шевченка слово
Світом пролітає.
А ім'я Шевченка всюди
Так, як в ріднім домі,
У Китаї вольним людям
Знане та відоме,

Над Курою, над Дунаєм,
У світі безкраїм,
В тій Канаді, що, ми знаєм,
Київ наш вітає.
Знаєм, слово гордовите
Не помре, не згине.
Сяє слово це, зігрите
Серцем Батьківщини.
Ми сьогодні в шані й тиші
Принесли Тарасу
Наш уклін найгарячіший,
Наших душ окрасу.
Бив ти словом грізновісним
Лихо під'яремне.
Ми твоїй великій пісні
Кланяємось земно.
Україна і Росія —
Наші долі злиті,
Братня єдність — наша сила,
Дружба — краща в світі!
Біля славної могили
Ми говорим, брате:
— Ні, нема на світі сили,
Щоб нас роз'єднати!

ДВІЧІ БУВ ДЕНЬ НАРОДЖЕННЯ МІЙ

Двічі був день народження мій
На суворій і ніжній землі,
Вперше — вгледів лиш горе на ній,
На землі цій, простертій в імлі.

Скрізь казок наплодила та мла,
Як міг жити я в тому диму? —
Найчорнішою казка була
Про цареву Росію-тюрму.

Мов у Гоголя, в тьмі вколо нас
Поставали з могил упирі,
Сподівавсь юнаком я ввесь час
На величну появу зорі.

Недарма йшов я в мороці тім,
День народження другий настав,
Коли Жовтень вогнем золотим
Надо мною навік засіяв.

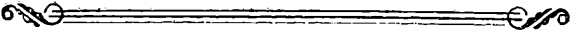
Ось тоді ж я у казку ввійшов,
Про яку тільки мріять могли.

Не помітив, як враз обійшов
Півземлі і як роки пройшли.

Йшов крізь бурі, вогонь і свинець,
Крізь брехню — не вжахнувсь і брехні,
То мільйони безстрашних сердець
Дарували безстрашність мені.

Усю велич людини я враз
Зрозумів не вві сні, наяву —
Бо живу я в осяяний час,
В людській казці я нині живу,

Про яку тільки мріяли в млі —
Поки Жовтень не встав на весь світ.
Бачу я, що зроста на землі
Правди людської зоряний цвіт!

*На Другому Всесвітньому
конгресі миру*

1950 — 1951

В ІМ'Я НАЙКРАЩИХ РАДОЩІВ У СВІТІ

В ім'я найкращих радощів у світі
Зійшлися ми з усіх земних країв.
На цей конгрес прийшли з квітками діти,
Як вісники весняних світлих днів.

Там, за стіною, встало місто слави,
А тут летіли голуби на склі,
І дівчинка маленька із Варшави
Серед квіток стояла на столі.

Буває так: вся складність пролітає,
Мов звуки найпростішого рядка;
І я побачив: на плечі Китаю
Лежить дитяти ніжного рука.

Вдивляється веселими очами
Воно, немов у зал цей, у життя.
Ми ніби чуєм нашими серцями
Все те, про що й не мовило дитя.

Імення всі злились в одному слові —
Анелею чи Ядзею назвуть!
І всі світи в цім погляді чудовім,
І всі дороги перед ним лежать.

І в чарах сяючих у цій годині
Не просто душ дитячих торжество:
Усе майбутнє в образі дитини
Стоїть і просить захистить його.

ГОВОРИТЬ ГО МО-ЖО

Щоб відтворити звук китайських слів,
Зробити це лиш музикою можна —
Нехай би в ній струм стали клетотів,
І тигр нявчав, і грав потік тривожний.

Це все в промові Го Мо-жо було.
В ній дихала ясної правди сила,
І кожне серце, груди і чоло
Вона, неначе злива, освіжила.

Усім відкрився радісний Китай
І голос переможного Китаю.
«Чудово як! — гукнув індус.— А гай!»
Мою схопивши руку, він гукає.

Побачив я: цвіло о тій порі
Його лице усмішкою такою,
Немов воно у сяєві зорі,
Немов він над пісенною рікою.

Чудово як! А гай! Вогні, вогні...
Із мли встає його індійське місто,
Він бачить Ганг, і сходить вдалині
Над Індією сонце променисте.

СОРОЧКА

Нам сяяли веселі подарунки —
І голуби, й хустки,
Над стягами пливла по залу лунко
Ясна блакить ріки.

Це тепле світло день і ніч струміло,
Мов течія жива,
В цім залі кожен міг сказати сміло:
Тут ночі не бува.

Звелась людина — й як сказать коротше:
Вона така була,
Немов прийшла сюди з безодні ночі,
Й за нею ніч ввійшла.

«Мій друг—прихильник миру в Парагваї,—
Увесь хай знає світ,—
Він йшов сюди... Тепер його немає...
Його убили! Ось його привіт!»

І в залі всі, хто як не називайся,
Побачили в ту мить:

Скривавлена сорочка парагвайця
Неначе в ночі голубій висить.

А друг лахміття скровлене тримає...
І, вставши мовчки до плеча плечем,
Ми бачили, як плоттю обростає
Те, що ми словом б о р о т ь б а зовем!

ПРАПОР

На столах довжезних в залі
Стяги різні майорять,
Щоб усі відразу знали,
Що за люди тут сидять.

Ось радянський прапор має,
Червоніє, наче мак,
І, здається, кожен знає,
Хто сидить тут,— та не так!

Подивися: біля нього
Дружби коло немале.
Тут індуc із Делі строгий,
Сивий докер із Кале.

Китаянки також сіли,
Де жінок радянських ряд.
Гомонять, як сестри, мило,
Хтось завадить їм навряд.

Як уміли, розмовляли,
Гріла щирість їм серця,

Негри також завітали —
І для них знайшлись місця.

Та, як звір, на негрів ззаду,
Підійнявши потай хлист,
Кинувсь, лютий від досади,
Вашінгтонський журналіст.

«Що, у цій вам залі тісно?
Тут не можна бути в гостях.
Кожен з вас не знає, звісно,
Під який потрапив стяг?»

Негр зітхнув на повні груди,
Усміхнувся заодно:
«Стяг оцей, таїть не будем,
Нам відомий він давно.

Не було такого зроду —
І під стягом цим на мить
Врешті трапилась нагода
Нам серця свої погрить!»

АМЕРИКАНСЬКА ІСТОРІЯ, ЯКУ РОЗПОВІЛИ НА КОНГРЕСІ

Батько приносив газети в дім
І радіо слухав.
Кричало радіо все об однім,
Газети терзали глухо.

При доньці малій, у самотині,
Казав він над силу:
«Чекають нас жахливі дні,
Жахлива жде могила.

Чи з неба злетить атомний грім —
Не буде осічки.
В куряві, певне, зникне наш дім,
А нам горить, як свічка.

Чи бомби впадуть у тривожний час
На голови наші —
Це буде таке, що й пекло для нас
Втіхою здасться, мамашо.

Чи з неба скинуть на нас чуму,
Холеру або лихоманку —

Вимремо ми завдяки цьо̄му
Всі до останку...»

Слухала донька, хоч і мала,
Все розуміла,
Вона ні їсти, ні спать не могла,
Всю ніч сиділа.

Збудила матір, немов від біди,
Як сонце вже йшло небокраєм:
«Поїдьмо, мамо, з тобою туди,
Де неба немає!»

ПАК ДЕН АЙ

Як передать про це звичайним словом
Й сказать оповіданню: починай!
Зірвався зал в овації раптово,
Коли зійшла з трибуни Пак Ден Ай.

І на стільці у захваті всі стали,
Жінки зі сходу, мов барвистий рій,
Під гук такий до неї поспішали,
Неначе зринув в зал морський прибій.

І перша із жінок тих перед нею
Підлогу, впавши, стала цілувать,
Як землю многострадної Кореї,
Що на серця лягла її печать.

І почали жінки плащі знімати
Й вгортать її, схвильовані украй,
Мов дар якийсь плащі ті будуть мати,
Коли до них торкнеться Пак Ден Ай.

І цілували в губи, в шию, в щоки
І одягу краї і рукави.

Такий вогонь горів в очах глибоких,
Що підступав, мов хміль, до голови.

Її вели під руки, і гвоздики
Дали їй в руки. Й квіти огняні
Полум'яніли густо так і дико,
Неначе кров на білому вбранні.

Навкруг кричали, плакали, співали.
Немов одна сім'я усі були,
І всю її в любові мов купали
І в захваті невиданім несли.

І Схід свій день новий сьогодні славив,
І Захід горді руки їй простяг.
В президії поставили ласкаво
Її, щоб сяяла вона, як стяг.

Спокійна, нерухома, вся у білім,
Вона стояла в колі осяйна,
Та ось, здригнувшись тілом легкокрилим,
Народам уклонилася вона.

Здалось, що гомону кінця не буде,
Мов з ним злилися залу береги.
Отак Корея показала людям,
Звідкіль загрожують їм вороги.

Загрожують скажено і зрадливо...
В огні, в крові далекий рідний край...
Стояла тут, як статуя гордлива,
Корея, втілена у Пак Ден Ай!

І в хвилі крику й співів так спокійно
Вона зійшла, мов сяйво розцвіло,
І увійшло мовчання легковійно
І плечі їй, мов хмарка, облягло.

І всі вернулись мов із сновидіння,
Де їх кружляв, живив потоку жар,
Спустошені таким палким горінням,
Що був ковток повітря, мов тягар.

ДЕЛЕГАТ

Широкогубий, темнолиций,
Все курить, дума про своє.
Він на конгресі, він в столиці,
Він по-варшавськи каву п'є.

Він бачив диво: голі стіни,—
Бо то війна бомбила їх,—
Були підведені з руїни
І стали палацом для всіх.

Він бачив диво, бачив чудо,
Коли сюди, з усіх країн,
Прийшли в столицю Польщі люди,
Борці за мир — і з ними він.

Лише подумать — даль безкрая.
«Така ж, як в рідному краю!»
Він дим із лолечки пускає
Й вітчизну згадує свою.

Жовтіють там на тлі гірському
Ліси без краю і межі.
Так, буде шлях важкий додому
До ще наївної душі,

Де села грузнуть в тьмі і мулі,
Жандарма білого мундир,
Де по тубільцях свищуть кулі...
Яка там боротьба за мир?

Хаток малих солома сіра...
І все ж там юрби земляків
Несуть відозву в захист миру
У стовбурцях із бамбуків.

Хоч неписьменні, ти ж до діла
Все розкажи, пройди в лісках;
В футлярах з шкіри крокодила
У них ножі на поясках.

І ти вже бачив там повсюди —
На бамбуках, що біля стін,
Свій знак карбують чесні люди,
Що буде підпису взамін.

Зростають знаки в грізнім праві
Проти війни, як заповіт.
Не думав дід, що внук в Варшаві
Промову скаже на весь світ.

На Нігер Вісла хай не схожа,
Свинцева хвиля б'є-гуде,
Він розказать про неї зможе,
Коли до Нігера дійде.

Варшава в нім, як знак Свободи.
І він плекає мрію ту,
Щоб в гості всі прийшли народи
В його далекий Тімбукту!

ВАРШАВА

Після війни узимку, вперше,
У п'ятдесятім,—
Варшава мріла, розпростерши
Сніги кошлаті.

Я площами ішов нічними
Під світлом тьмяним,
Ішов з закритими очима,
Боявся глянуть.

Під місяцем боявсь побачить
Лиш тінь Варшави,
Сліди ударів, битв гарячих
І щербінь ржавий.

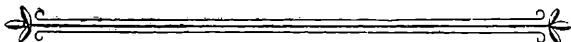
Та глянув прямо я в квартали
Руїн шершавих —
Росла, підводилась, співала,
Жила Варшава!

Сьогодні можем дивуватись
Її окрасам!

Сьогодні можемо сміятись —
Кого образим?

Де місто підняте народом
Із тьми руїни,
Де устають іще напроти
Пробиті стіни;

Де мертвим сном залізо скуте,—
Слід капоніра,—
В ім'я життя ось тут і бути
Конгресу миру!

Два потоки

ВІРШІ ПРО ПАКИСТАН І АФГАНІСТАН

1951

МИ ЛЕТИМО ЧЕРЕЗ ГІНДУКУШ

З повороту крутого раптово
Дальніх гір я побачив кайму
І, як в пісні скипаюче слово,
Закипаючі хвилі Аму.

Напливали назустріч з розгону,
Жовтолицих барханів ряди.
Цей момент переходу кордону
Відбивається в серці завжди.

Озирнувшись з небесного схилу,
Я побачив на рідній землі
Грузовик, який біг вздовж похилих
В бік Термеза зелених полів.

Почала нас пустеля морочить,
Починались країни чужі;
Всі в килимних узорах, у клоччі,
Мовби згарище, в плямах іржі.

Хмари нас оточили полками.
Там, де промінь їх лави прорвав,
Пропливає далеко під нами
Дно розколини з жмутиком трав.

Височінню останньою душигь
Гіндукуш, наче сотнями рук,
І ножі крижані Гіндукушу
Заблищали над нами навкруг.

Проб'ємось,— а чи ж ми боягузи? —
Нас пурги не злякає виття.
Гіндукуш! — значить «смерть індусам»,
Гіндукуш! —
Ми вітаєм життя!

Те величне, палке, многотрудне —
Хто б для нього себе пожалів? —
Те, що світить вогнем ізумрудним
З тих колгоспних термезьких ланів.

Те, що взяте упертістю, боєм,
Трудовою снагою руки,
Те, що входить з Келіфським Узбоєм
Золотою водою в піски.

Те, що покликом правди натхненним
Підніма океан людських душ,—
Ось таке, аж до дна дороге нам,
Ми вітаєм життя, Гіндукуш!

Трудно жити в камінному світі
Цих шпилів та ущелин глухих.

Ми йдемо до патанів з привітом —
До синів нескоримих твоїх.

Дружбу серцем своїм виміряєм,
Щирим серцем радянським своїм,
За Хайбером ми друзів вітаєм,
І на Інді, й далеко за ним.

Вторять скелі врочисто і радо
Гулу наших моторів чимдуж.
В нашій дружбі ти нам не завада,
Ти — наш спільник і друг, Гіндукуш!

У ХАЙБЕРСЬКОМУ ПРОХОДІ *

Ось він, Хайбер, до висот,
В небо бескеддям дереться,
Вниз подивись — бійниці, дот,
Вгору — стирчить фортеця.

Шлях кружеляти пішов,
Петлями ріже висоти;
Зводяться знов, зводяться знов
Надовби, башти, доти.

Вовком на скелі заліг
Форт, позираючи в доли,
Щоб Хайбером не міг
Пройти ніхто і ніколи.

Чом не курить вогнем?
Залпами чом не будить?
Ми Хайбером ідем,
Країни Радянської люди.

* Хайберський прохід — вузька ущелина в горах, найважливіший шлях до Індії з півночі, з Афганістану.

Горді, прийшли ми сюди,
Що нам в струмку цім малому?
— Мало цієї води!
Нудно в Хайбері нам цьому!

Тут деревця не знайдеш,
Трави від дроту жорсткіші,
Тільки блакиттю без меж
День розливається в тиші.

Змовк і пташиний спів,
Дошки висять на уступах.
Це підрахунок британських полків,
Скільки лягло їх тут трупом!

Не залякав ні один,
Скільки вони не трудились,
Суворих цих гір і долин,
Що і тепер не скорились.

Кіплінг, поправку пиши
В те, що творив на папері:
Томмі свій шлях завершив,
Гірко йому на Хайбері!

Знайте: облуда воно,
«Братерство» тубільців та білих,
Його поховали давно
Тут, поміж брил цих замшілих.

Ось не лякають чому
Нас мовчазливі ці доти.
Справді, потрібний кому
Надовб старої роботи?

Темна стоїть тишина,
В скелях німе безгоміння,
В тінях столітніх війна
Тут зводиться з-за каміння.

З гір, де зривається путь,
Босі жінки і суворі
Хмиз, позгинавшись, несуть
Мимо британських дозорів.

Селище вбоге й сумне
Ліпиться щільно по схилах.
Тут бережуть лиш одне:
Гнів до інглізів білих.

Ветхий смикнувши каптан,
Нас озирає зизом
Хмурий, мовчазний патан,
Думаючи: ми інглізи!

Пильно зорить він, гордїй,
Нїби із каменю витвір.

Хоч тут тепер супокїй,
Все ж він готовий до битви.
Дїм його вбогий, він сам — бїдак,
Та волею сповненї груди.

Йдем ми Хайбером отак,
Країни Радянської люди!

ФОРТ ДЖАМРУД*

Джамруде! В глиняній різьбі
 Ти встав із мли,
Але в переказах собі
 Не жди хвали,

Бо знає кожен старожил
 І тут, і там,
Що не народу ти служив —
 Його катам.

Не раз ти бачив грізні дні,
 Чув шабель дзвін,
Не раз співалися пісні
 Про твій загин.

Життя твого — ганебна путь,
 Який в ній лад!
Отак лиш зрадники живуть
 У крові зрад.

* Форт Джамруд — стародавня фортеця біля самого входу до Хайберської ущелини. Англіїці укріплювали її проти прикордонних гірських племен.

Ішли на битву гір сини,
 Ти ж — не поміг.
Та мелють, знай, часу млини —
 Не спиниш їх!

Дарма, Джамруде, навалив
 Ти купи брил.
Оті млини веселих днів
 Зітруть їх в пил!

Не схоче люд згадать ніде
 Твій чорний прāх
В той день, коли зоря зійде
 У цих краях.

Джамруде, згинеш у ганьбі
 Ти назавжди.
Хвали в переказах собі
 Не жди, не жди!

ІНД

Побачив я біля Аттоку
Могутній Інд, його розлив
І широчінь його потоку,
Що все навколо веселив.

Вдивляючись, як рине довгий,
Високий вал, що з гір примчав,
Я від бистрин могутніх Волги
Йому здоров'я побажав.

ПАГОРБИ ЗА РАВАЛЬПІНДІ

В обличчя нам
 Війнула спека півдня.
В Москві сніжок
 Летів навстріч мені
П'ять днів тому.
 А ось за Равальпінді
Червоні пагорби замріли вдалині.

Вони червоні
 Справді неймовірно,
Їх сповнено
 Химерностей таких!..
А ми проїдемо,
 І тільки згодом вирне
В уяві згадка
 Мимохідь про них.
Ми цим чудес природи
 Не образим,
Про перевал
 Складу я краще спів.
Той перевал
 Не бачив я ні разу,

Про нього нам
Горянин розповів.
Він десь на Гіндукуші
Непривітнім —
Тур* з каменів
Позначив висоту,
І кожен подорожній
В час досвітній
Додати має камінь
У той тур,
На знак подяки,
Що досяг мети він...

...Йшов караван,
Ревла пурга, мов звір.
Сніг по коліна,
І мороз злостивий.
Ніхто грізнішими
Не пам'ятав цих гір.

І говорили горці:
— Сніг і вітер —
Це певний знак
Великої біди!
Керван-баші
Халатом пальці витер,
Розправив жмут рудої бороди.

І, їсти кинувши,
Всі горці наслухали
Його повільних і поважних слів:

* Тур — піраміда з каменів, яку укладають на вершинах гір або на важких перевалах.

— Каміння сніг закрив,
Це знак печалі,
Про неї нині
Сніг нам розповів.

Нам звістку здалека передавали
Через Вахан, Рошан,
Через Памір.
Вона прийшла
На наші перевали —
Великого вождя
Навіки згаснув зір!

На півночі
Вмер Ленін у Мескеві,
Крізь гори тьми
Народи він провів
І поколінням
Радісний, Жовтневий
Шлях визначив
До світлих, щасних днів.

Він для людей
Умножив мудрість світу, —
Тож звідси ідучи
Крізь буревій,
Хай кожний покладе
Сюди, у піраміду,
На спомин Леніну
Окремий камінь свій.

...Ідуть роки.
В скелястій, темній рамі

Киплять сніги
 Й холонуть в зимнім сні,
І кожний мандрівник
 Кладе свій камінь,
На перевалі
 В дикій стороні.

І в мене є
 Бажання нездійсненне,
А може, і здійснити пощастить,
Щоб побувати
 Судилося й для мене
На перевалі цьому
 Хоч на мить.

Ось розповідь,
 Яку я чув на Інді
І віршем тут
 Переказав для вас,

Червоні ж пагорби
 За Равальпінді
Згадаємо колись,
 У інший час.

ЗЕБУ *

Оксамитнобокi зебу
Дуже гарні в спогляданні,
Схожі очі в них до неба
Раннім ранком, на світанні.

Роги в них — підкови щастя,
Тілом скачуть легко й строого,
Нібито найкращий майстер
Обточив струнки їх ноги.

Їх би вічно споглядати,
Як їм ранок б'є у вічі,
Як вони проходять в полі,—
Ними можна й на весілля
Виїздити на зорі.

Гарні зебу, що й казати,
Та були б ще кращі вдвічі,
Як жили б не у неволі,
Не в поміщицькiм свавіллі,
А в бідняцькому дворі.

* Зебу — різновидність биків, порода, широко розповсюджена в Пакистані.

БАГАЧ

Везуть зерно прозоре
Вози рипучі в даль.
Тяжкого рису гори
Блищать, немов кришталь.

Рубіном — жар в мангалах*,
Ім дим, як з бірюзи,
І запах небувалий
Шлють різні соуси.

Від цих картин барвистих
Аж спігне чоловік,
Сади в плодах перлистих
Течуть, мов хвилі рік.

У розкоші безкрайї
Земля і небеса.
Якщо немає раю,
То тут його краса.

* М а н г а л — пічка під відкритим небом, кабиця.

А в чагарях, під віттям,
Схиливсь над ручаєм
Старий дідусь в лахмітті,
З оголеним плечем.

Чи снить він в самотині,
Чи виглядає риб...

— Ні, ні, умер він нині
З голоду, сагіб!

БИЧОК

(Обіч шляху)

Волохатенький бичок
Впав у полі на бочок.
Чи змія вкусила люта,
Чи наївся десь отрути.

Він лежить, мов спочиває,
Та дрібних троянд вінок,
Що на шиї ніс бичок,
Пилюгою припадає.

Голубі, ясні, ясні
Сяють місяця іскринки
В амулетах-бірюзинках
І на бляшці костяній.

То не тіней гра в тумані,
То зажурені селяни:
Чоловік і з ним дружина
Впали мовчки на коліна.

Нахилився старий дідок
І торкнув зів'ялі квіти,

Кінчик рога, пилом вкритий,
Амулети непотрібні
І заплакав дрібно-дрібно
В свій сухенький кулачок...

Обіч шляху вмер бичок.

ДРУЗИ

Ця земна препишність,
Що вві сні лиш сниться,
Ці рясні сузір'я
Сяйної краси —
Все могло б далеким
І чужим лишиться,
Якби в лиця друзів
Не змогли вдивиться,
Якби ми не чули
Друзів голоси.

Не в розкішній залі
На килимній тканці,
Де алмази, срібло,
Пишності добро,—
Сидимо на лавах,
Чай в звичайній склянці,
Не в садах Могола,
А в кафе «Метро».

Не казкові джини,
Владним наговором

Викликані нині,
 Нам співають в лад.
Ні, про комунізм ми
 З друзями говорим.
Ім привіт привізиши
 Із Країни Рад.

Навкруги немає
 Манго й пальм тендітних...
Що розповідати
 Тут про них мені?
Але аж палають
 Молодих і літніх
Слухачів уважних
 Очі осяйні.

Тільки трохи дивно,
 Що тобі на шию
Із троянд чудових
 Вдягнуто вінки,
Що співають вірші
 І що очі мліють,
Ставши від сльозини
 Теплі та вогкі.

Славим мир і дружбу
 Ми в Лахорському домі.
Хай же в'яжуть віршів
 Нитку золоту...
Каже нам господар:
 — Ми вас познайомим,
Щоб усіх ви знали...
 Тут Карачі?

— Тут!

Делегати мовчки
 Стали і вклонились.
Дихали їх лиця
 Величчю доби.
Як би там англійці
 Нині не хвалились,
Є в Карачі люди,
 Люди — не раби!

— Тут Лахор?
 Лахорці підвелись стіною,
Гордість Пакистану,
 Працьовитий люд.
Почувань їх повідь,
 Мов ріка весною.
— Є тут пешаварці?
 — Пешаварці тут!

У жилетках чорних
 Підвелись горяни,
Білоткані чалми,
 Чаплі * на ногах.
Це звелися гори,
 Що їх мужність знана,
Де пісні, мов кулі,
 Б'ють по ворогах.

Підвелася Кветта
 За Хайдерабадом,
За Мультаном — Дакка.
 Пагорби й ліси,

* Взуття, постолои.

Хутори і села...
Наче з нами рядом
День новий засяяв,
Сповнений краси.

Край такий багатий,
Край такий убогий,
Край хаток селянських,
Робітничих хиж
Перед нами звівся.
На нові дороги
Він ступив, минувши
Днів старих рубіж.

— Скільки б, любий друже,
Ти не їздив світом,
У найдальній далі
Чутимеш навкруг:
«Ти від нас звернися
До Москви з привітом».
— Є Москва! —
Промовив
Нам незнаний друг.

Різнобарвні зорі
В млі блищали синій,
І спросоння манго
Вітами шуршить...
А в Росії зараз
На деревах іней...
Це не для промови,
Це вже для душі.

Встали пакистанці
В чорних строях, в білих,
Вигуками розхитавши сад...
«Совет-Пакистан тарракі!»
Гриміло:
«Пассандка дості
Зіндабад!» *

* Хай живе дружба радянського і пакистанського народів!

КОРОБКА СИГАРЕТ

В гнізді орлинім, вдалині,
Над річкою у горах,
Де тишею повіті дні,
Є дім між скель суворих.

Нема багатства в нім прикмет,
Але, як знак любові,
Лежить коробка сигарет
На тумбочці дубовій.

Вона лежить вже довго так
В пошані, честі й славі,
На ній малюнок не побляк
І фарби ще яскраві.

Вона пройшла великий шлях,
Щоб тут лежать у домі.
Була в лісах, була в полях,
Всі тропи їй знайомі.

Поміж горян простих, міцних,
Було їй добре всюди.

До губ тулили кам'яних
Її бувало люди.

Щоб встигнути до темноти
На неї подивитись,
Удосвіта ішли сюди
Із сіл жінки і діти.

Ронили яблуні густі
До неї цвіт на килим,
Вона пройшла гірські путі,
Покриті снігом білим.

І от коли вона прийшла
В сувору цю країну,
То сигарета вже була
В коробці лиш єдина.

Найкращі з поселян її
По черзі тут курили.
Димок в хвилястій течії
Здіймався понад схили.

Ще й досі люди в дім оцей
Ідуть для втіхи й ради.
Господар дорогих гостей
Вином частує радо,

Розповідать почне тобі
Історію чудову.
Хто чув, одначе, далєбі,
Готовий слухать знову.

— Я, мов дитя, люблю пісні,
Сам знаю їх багато,—

Мій друг, співець, сказав мені.
— Ходім в Лахор на свято.

Ходім, співатимем пісень...
В Лахор помандрували.
Коробку цю мені в той день
Отам подарували.

Тут намальована Москва,
А це ось Кремль зоветься,
А це у скверику трава,
А це ось річка лється.

А тільки річку перейти,
Тут міст підвівся далі,
Он дім великий, бачиш ти,—
Там Ленін жив і Сталін!

— Дивлюсь не раз,— сусід сказав,
Коробку взявши тут же.
— Такої ще ніхто не мав,
Коробка славна, друже!

ДРУГОВІ

Суміш ця із вогнів і гримлячої лави,
Із розплесканих вулиць, споруд, верховіть,
Сине небо, де тільки планетам і плавають
В чорні ночі, коли ти не спиш мимохідь,

Гук базарів гучних у смеркаючу пору,
Шепітливого листя таємна імла...
Ти повинна пройти хоч би раз по Лахору!..
Ти сказала: «Пройду» — і пройшла.

СВЯТА ЛЮДИНА

Чи йшли на сніданок
 У вранішній час,
Чи спати додому вертались,
 І в спеку, і в дощ
 Під дверима якраз
Ми завжди із ним зустрічались.

Сидів у ганчір'ї
 Плямистім, як тиф.
Одвіку, мабуть, не вмивавшись,
 Примруживши очі,
 Разки він крутив,
Земного всього відцуравшись.

Які ж то видіння
 Пливли перед ним,
Жили у подібній людині?
Мов біля Кааби
 Святий пілігрим,
Роззявив він рота у піні.

І щось мурмотів,
 І поклони він клав.

До крові подряпані ноги
Він, плюнувши люто в наш бік,
Прибирав,
Коли нас побачить, з дороги.

І склали ми дотеп дошкульно простий,
Не маючи в думці лихого:
— Диви, он сидить
Під готелем святий,
Сидить — і не купиш такого!

Та якось із нами
Проходив наш друг,
Ісламу знавець знаменитий.
Сидів наш святий,
Не дивився навкруг,
Причетний до іншого світу.

Благально підніс він
До неба лице
І склав святобожливо лапи.
Ми друга спитали:
— Скажіть, хто ж оце?
І він відповів нам:
— Гестапо!

СОН

Нічний Лахор дрімає.
І вир його в мій сон
Строкаті барви й бризки,
Напевне, заплете.

Та отаке буває!..
Приснивсь мені балкон,
На нім росте берізка —
В Москві вона росте.

ПІСНІ

Місяць блиском на глечик розбитий сяйнув,
Ткач циновок циновки згорнув і заснув,
Спить вантажник під стінкою, щоки брудні,
Він на спині тягає вантаж і вві сні...

Безпритульний народ де попало приліг,
Біля брами Делійської впав на поріг;
Біля брами Кабульської теж люди сплять,
Робітничі квартали тривожно мовчать.

Я, Іскандероо, тебе зву в цю ніч,
Ти не привид нічний, тебе бачу увіч,
Та не чув я пісень у твоїй стороні —
Заспівай же, пісні так потрібні мені!

Як співаєш ти — голос тривожно дрижить,
Ніби вітер по травах колючих біжить.
Як співаєш — неначе схрестились ножі!
Іскандероо, що ти співала, скажи!

— Прикордонну я пісню співала для вас:

Це вузький і гострий
Опівнічний час;

Подорожній один
І стежина одна,
Та він мусить пройти,
Якщо воля міцна.
Те, що в серці несе,
Може лиш помогти
В цих зчорнілих місцях
Темноти й самоти.
Якщо він не несе
В серці скарбу свого,
Хай обірветься стежка —
Не шкода його.

Іскандероо!

Пісню таку розірви!
Твою пісню веселу я слухать прийшов,
Я послухати хочу, щоб ніч оживить,
Як в Лахорі співають про ніжну любов!

Заспіваєш — і радість у мислі моїй,
Так безжурно і легко стає на душі.
Заспіваєш — і ніч приторкнеться до вії.
Іскандероо, що ти співала, скажи?

— Я співала кохання пісні для людей:

Не забудеш уста.
Не втечеш від очей,
Що заповнили все,
Повні щастя, живі,
Й віддавали тобі
Все, що мали, — лови!
Їх тепло відчував
Ти, як подих трави,
Але можеш в Лахорі
Усе загубить,

Буде ім'я Лахора,
Як горе, дзвенить.
В серці пам'яті ти
Мій Лахор не вини.
Друже, радості дні
Ти колись спом'яни...

Іскандероо!

Я б слухав до ранку твій спів.
Ти, як вогнище, вся, тінню став я немов,
Та в дорогу мені час рушати наспів,
Сестро, ти заспівай прикордонної знов!

ЛІРИЧНЕ

Раз в Лахорі на прийомі,
Де покликали нас в дім,
Стали раптом ми знайомі
Із істориком одним.

Все ми швидко зрозуміли,
Хоч відразу й не збагнеш,—
Дама ходять тут у білих
І в червоних штанях теж.

І спитав мене він прямо —
Ми знайомі стали враз:
— Як вам та здається дама,
Що спинила зір на нас?

Я поглянув, стис цигарку
І спитав його однак:
— В синій шапочці з поярку
І в зеленій шубці, так?

Чемний пан в сюртучній парі
Зблід, неначе од вина:

— Як в зеленій шубці? В сарі*
У червоному вона...

— Ви не гнівайтесь,— одначе
Пояснить прийшлося мені:

— Я в зеленій шубці бачу,
А в червонім сарі — ні!

І сказав тоді між нами
В панталонах білих пан:
— Чарами і чаклунами
Славиться наш Пакистан.

Та цього, даю вам слово,
Я чаклунством не назву —
Це в Лахорі в нас раптово
Ви побачили Москву!

* Сарі — жіночий одяг.

ЧІЛІ

(Шуліки)

Перш ніж писать, я подумав спочатку:
Чи ж є щось сумніш — не знаю,
Все небо Карачі в чорних цятках,
Це чілів-шулік темні зграї.

Є окрім них вóрони і ворóни,
Сороки, дрозди, синиці,
Сотні порід зелених, червоних
І різної іншої птиці.

Шугає чіль весь день од безділля,
Не знаю, де він ночує;
Лиш там, де падло, шукайте чіля,
Він падло й ночами чує.

Сьогодні чілям гулять, безумовно,—
Якраз їм сюди і злітатись.
В порту Карачі вантажать бавовну,
І пакові варто зірватись...

Там працював пакистанець голий
За юшки рідкої ложку.

Ударив пак його, ніби молот,
Прибив до землі, наче дошку.

Англієць не глянув на нього ні разу,
Сказав, покосившись спідлоба:
— Пак перевірте і за пакгауз
Викиньте цю худобу!

Хто на підміну? Зразу двоє.
І кожен з них ледве дише...
Під сонцем, що палить над головою,
В колонії все це простіше.

Знов робота пішла без запинки,
Порядки не гірш від тюремних.
Труп вартові розгойдали — й за стінку
Вночі до чілів недремних.

І хто він? І що він? Людиною був же,
Вантажником на причалах.
Шакали із чілями, здобич почувши,
Билися і кричали.

Там можна ще все-таки виправдать чілів,
Іх чорний бенкет не даром —
Природи закони їм доручили
Виконувать роль санітарів.

Ніяких же виправдань шулікам білим,
Душа їх чорніш за чілів,—
Чілям англійським, що так знахабніло
Кров із країни точили.

Їм, що сидять на золота злитках,
Під вентиляцій хурчання,

Їм, що грабують країну до нитки,
Голодом б'ють до сконання.

Ви не врятуєтесь кулями нині,
Ні грішми, ні брехень словами.
Зі всіх пустирів встануть месницькі тіні
Усіх замучених вами.

Ви на останній показ всьому світу,
Крила свої розкиньте.
Вам пазурі вирвуть, душу неситу
Виб'ють. Навіки загиньте!

Вас викинуть так, як і ви довгі роки
Тіла робітничі жбурляли.
Ночами за здобич змагались жорстоко
З чілями будуть шакали.

Прийдеться чілям виконувать вирок,
Знов санітарами стати —
Падло, що ходить іще в мундирах,
Раз і назавше прибрати!

ДВОЄ БЛЮДЕЦЬ ІЗ ДАККИ *

(Пакистанська пісенька)

Ти привезла із Дакки
Дарунок — просто диво.
Він простий, та не всякий
Збагне його правдиво.

І до душі припали
Мені обидва блюдця,
Чи то вони в печалі,
Чи то вони сміються.

Не треба поодинці
Їм в хаті красуватися.
Хай будуть вдвох на стінці
Вони переглядатися.

Чому ж вони печаляться?
Чи в них душа двоїться?

* Д а к к а — центр Східного Пакистану, відокремленого від Південного Пакистану віддаллю в 1500 кілометрів.

Чи, може, як смеркається,
Їм рідний вечір сниться?

Чи східнопакистанська
Земля наснилась мила,
Гончарня та селянська,
Базар, де їх купили?

Чи спека цілоденна?
Але чому ж сміються?
А що, коли із мене
Сміються гарні блюдця?

Бо вже мене не радує,
Як вечір Дакки сниться,
Де сонце серцем падає,
Щоб в темряві втопиться.

НА МІТИНГУ В СЕЛІ

Він говорив на мітингу в селі:
— З Буніра я. Син батраків звичайних.
У наших предків, і не дуже давніх,
Такий був звичай: як нема землі,

Орали кладовища замість поля,
Щоб ріс ячмінь — не каменю шматки.
Робили так колись з лихої долі
В долині Свата горці-бідняки.

І попереджував мерців убогих
Суворим криком той, хто плуг веде:
— Гей, стережіться, підбирайте ноги,
Проходить плуг, рятуйтесь: плуг іде!

А що сьогодні — світу день останній?
Ми голодуємо — сама біда навкруг.
Нема землі. Тож я вам так, селяни,
Скажу: земляче, нагостри свій плуг.

Кричи усім, хто хоче в темі могильній
Народ і нині, як раніш, тримать:
— Рятуйтесь! Підходить плуг
всесильний —
Вас, мертвяків, і тьму переорать!

ПТАХИ

Я не похмурий чоловік
І посміхаюсь навіть птицям.
Я рад, що їх народ гніздиться
Неляканим вже котрий вік.

Тут щастя — птахом народиться,
Їх люблять всі, годують всі,
У блюдцях ставлять їм водицю
І щиро заздять їх красі.

У них є все в селі, в столиці —
Живи, од радості кричи, —
Є все, що людям тільки сниться,
Так, тільки сниться уночі.

ТОНГА *

Поглянь, який веселий кінь
Запряжений — легенький станом;
Йому з долоні цукор кинь,
Нехай трусне своїм султаном.

Нехай копитом стукне він,
Щоб стрічки в гриві заблищали,
Щоб бубонців почувся дзвін,
Строкатий, мов кашмірські шалі.

Сідай на тонгу, радо мчись
Туди, де все чудне й незнане.
І ми поїдемо кудись —
Чи в пісню, чи в оповідання.

Щоб дружньої поет землі
Сказав із усмішкою брата:
«Вони нам радість принесли,
Країв щасливих делегати!»

* Тонга — екіпаж з високими колесами; звичайно і екіпаж, і коні прикрашені квітами та стрічками.

ЗУСТРІЧ В ЧІТТАГОНГУ

Ці жінки, всі у сарі зелених, блакитних,
Тебе дружно рядами обсіли навкруг,
І не зводили поглядів теплих, привітних,
І голубили, наче сестру.

Говорили смуглянки тобі в ту хвилину:
«Чи насправді у вас всі красиві, як ви?
Вперше жінку радянську ми бачимо нині.
Чіттагонг — як далеко звідсіль до Москви!

Ми б хотіли, щоб ви приїздили частіше,
А зробити отак, щоб жили до весни
Ви між нас, як сестра між сестер найрідніших,
Ми не можем», печально сказали вони.

«Та про ваших жінок чути хочем розмову,
Розкажіть нам, як ваша земля розцвіла...»
Задивились в твоє, повне щирості, слово
Очі чорні й блискучі, неначе смола.

І здавалось тобі: ти говориш долинам,
Де біліє жасмин і цвітуть небеса,

Де від горя порепався ржавий суглинок
І, як сльози, в лугах накипає роса.

Сонце джунглів стає жовто стьмареним диском
Перед дивом, яке усвідомлюєш ти:
Що тобі довелось — першій жінці російській —
Про Радянську Країну тут розповісти.

Говорити про праці велике завзяття,
Про довершення мрій, про любов на землі...
А була ти в звичайному синьому платті,
Де розсипались квіти по синьому тлі.

Ці жінки, всі у сарі блакитних, зелених,
Наче діти, сиділи, аж сяли вони.
І була ти для них, наче казка знаменна,
Що навіяти можуть одні тільки сни.

І для них ти була найсвітліша, як мрія,
Колір синього плаття немов променів.
Ім здавалась та синь небесами Росії,
Білі квіти ці — цвітом її ланів!

РАНОК

Паровоз мчить, обабіч простягши
Білу пару, мов пелену хмар.
Жеребців напівдиких, як завше,
Знов із Кветти ведуть на базар.

Хоч спітніли обличчя похмурі,
Трьом дорослим, як дітям, кортить
Позмагатися, мов при Бабурі,
Заганяючи змія в блакить.

Майже голі на полі селяни,
Де піднісся чинар у блакить,
На узгірку — юнак-пакистанець
Весь заглиблений в книгу сидить.

Сталінграда побачить твердині
Не зашкодить йому далина.
Перед ним — комунізму країна
Постає, неосяжна й міцна.

Розступились століть Гімалаї,
І слова тої книги — мов грім.

Змій, зāпущений в небо, палає
Над трудом селянина важким.

Про старе щось жаліючись гірко,
Паровоз поспіша до моста.
Книгу Сталіна там на узгірку
Молодий пакистанець чита.

ДЖАЛАЛАБАД

Садами мигдалевими,
Лимонно-апельсинними,
Ночами кришталевими
І днями яносиніми

Чарує край, мов казкою,
Мов грою барв ширазькою.
Як добре оку щасному
В садку джалалабадському!

Тут очі навіщаються
Шовками богдиханськими,
Що кольором змагаються
З ланами нуристанськими.

Красою милуватися
Під тінними наметами —
Тут тільки й зустрічатися
Із східними поетами.

КОЧІВНИКИ-ПАТАНИ *

Уздечок брязк і стук копит,
Табун овець, в'юки, верблюди.
Аж тьмариться від спеки світ!
Які це йдуть назустріч люди?

Спились. Галас, метушня,
Ішачий вереск, гук далекий.
Пищать чарики, мов мишня,
Бряжчать біля струмочка глеки.

У шатрах вариться обід.
Дорога, тропи — в їхній владі.
Здається, що зібрав тут світ
Всі барви, вигадки, принади.

Одні самітними бредуть,
А інші юрбами по тропях.
То з гір кочівники ідуть,
Неначе знесені потопом.

* Патани кочують із просторів Пакистану в Афганістан, доходять до Північного Афганістану, на зиму повертаються до себе на південь; їх сотні тисяч, вони войовничі і волелюбні.

Немов ця вбога сторона,
Зібравши кошми і каструлі,
Пісні і танці,— йде вона
Кудись в глухім, тривожнім гулі.

Спочинувши перед вогнем,
Встають і в'ючать всі по знаку;
Так день за днем, так день за днем
Ідуть вони за Лое-Дакку.

А їх по-різному зовуть —
І в цьому галасі і трясці,
Чого лише не вгледити тут!
Неначе йдеш ти в дивній казці.

Мов ярмарок — строката путь:
Дівча ось — краля чорноока —
Веде верблюдів двох, ідуть
Вони за нею мирним кроком.

Плечем крокують до плеча,
Розкривши очі лілуваті,
Понад малесеньким дівчам
Піднісши голови кошлаті.

Між вантажів, на ішаках,
Мов визираючи із кліті,
Серед тазів на килимах
Пустують і сміються діти.

Он баба їде на бику,
Сувора й горда; край дороги,
Вмостившись зручно в холодку,
Сплять дідусі, зібгавши ноги.

На дощці півень на шнурку
Поміж курей собі гарцює,
І пес на тім же ішаку
Заснув, нічого він не чує.

Спить пес міцним, солодким сном,
Через сідло перехилившись.
Пройшла верблюдиця, зі злом
На ледацюгу подивившись.

Стрибнувши з того ж ішака,
Руде, в жилетці мавпенятко,
Ланцюг спустивши з пояска,
Жує захоплено оладку.

Як у крамниці, килими
Й тарілі виснуть на верблюдах.
Весь шлях заюрмлений людьми;
Пливе кочовище, мов чудо.

Без сорому, не таючись,
Ходою владною своєю
Жінки проходять, сміючись,
В штанах червоних і кереях.

Звісток усяких повен шлях,
І недругів і друзів повен;
Ряди браслетів на руках
Дзвенять лукавим, диким дзвоном.

Стоять намети гомінкі,
Горять вогні. Лягли верблуди.
В якому віці отакі
Бувають, брате, справи й люди?

Ось до багаття підійди,
Присядь до них. Вони не діти.
І зброя в них — приглянься ти —
Цілком двадцятого століття.

Афганістан — земля смутна,
Убогі в краї цім оселі,—
Лиш глина горбиться одна,—
Стоять похмурі, невеселі.

Як в цих нудних оселях жить
В журбі і випробах суворих,
То краще вже отак бродить,
Щоб кожен день — нові простори,

Щоб знать одну лиш путь легку,
Блукати там, де хочуть ноги,
Щоб хоч, як баба на бичу,
В'їжджать на радощів дорогу!

Щоб якось скрасить бідність ту,
Утому, морок і обиду,
Життя важкого суету,
Де все яскраве тільки з виду.

Лиш барви можуть полонить,
Якщо зустрінуться ці люди;
Коли ж їх серцем зрозуміть,
То їх по-людськи шкода буде.

КАБУЛ

Як тільки ніч — Кабул у тьмі,—
Гора лиш сяє променисто
Над містом в темряві німій,—
Отам життя і справжнє місто.

І ви йдете вогням навстріч,
Вогні даремно обіцяють:
Гірлянди ламп отам всю ніч
Пустельний камінь осявають,

Щоб в темряві кабульці ті
Хоча б одним були натхненні,
Що на пустельній висоті
Горить мети вогонь священний;

Щоб той, хто зір звертає свій
На гору,— вірив безумовно,
Що інший є Кабул, новий,
В яким життя і сміху повно.

Щоночі поміж гір стрімких,
Лунаючи скелястим краєм,
Безмовного каміння сміх
Над темним сном Кабула сяє.

ВЕЧІР У ДОРОЗІ

Гори і ріки
В димному склі,
Стіни без вікон
Тануть в імлі.

Верблюдів горби
Йдуть в невидимість,
Даль голубим
Стелеться димом.

Згладився шерех
Карагачів,*
Гори примерхли,
Зникли ключі.

Разом поснули —
Людина, даль,

* Карагач — різновидність береста, поширене на Сході дерево.

Дерево, вулик,
Верблюди, вода.

Ні гомін, ні клекіт
Не лине навстріч.
Яка ж далека
Від всього ця ніч!

ДУАБ
(Два потоки)

День народження мого
Стрів Дуаб в смерковій тиші.
Від стрімких тіснин його
Що є краще й похмурніше?

Дивина якась навкруг —
Хаос барв на отоманці,
Напівтемний лампи круг,
Плов і трохи джину в склянці.

В'ються кільця тютюну,
Двері верещать з одчаю,
Хтось у пічку вогняну
Хмиз посохлий підкладає.

Посуду мигливий глянець
Заблискоче часом в тьмі.
Біля ніг сидить афганець
У навинутій чалмі.

В день народження дарунки
Діставав я й сам давав

Різні речі та пакунки —
Нині ж я багатий став.

Безліч подарунків гарних
Зараз я дістав один
Від Шібарських троп захмарних,
Шікарійських стромовин.

Щоб замерзлий і заснулий
Струмись синьої ріки
В піну іону обернули,
Відігрівши, ці рядки;

Щоб вони розповідали,
Прилетівши з далини,
Як хмарки, мов риби, грали
В річки темній бистрині;

Щоб оті зелені кручі,
Їхній чорно-сніжний жар
З місяцем різким, пекучим
Я в собі сховав, як дар;

Щоб ночей оцих запони
Я сміливо розтулив;
Щоб залізний міст червоний
Попід віршем прогрімів;

Щоб братерську дружню мову
Не розвіяв буревій,
Щоб рядки ці вдерлись знову,
Як і ми, в Дуаб нічний.

Ні, в нас справи добрі дуже,
Добрий і нічліг, і хліб!

Адже тій добі ми служим,
Що з усіх найкраща діб!

Миру посланці ми нині —
Кожен з нас у кожному мить
Мерзнути ладен в пустині,
Біля вогнищ тіло грить.

І в світання пору сіру
Без спочинку в путь іти,
Прапор сяйва, прапор миру,
Комунізму пронести

Крізь ворожі крики й заби,
Вереск жаб і гвалт собак.
Ось чому в глухім Дуабі
Наш розкинувся бівак.

Вже верзе байки неясні
Нам нічний розгардіяш.
Зникнув плов, і лампа гасне,
Твердо спить афганець наш.

В пічці жар червонопінний
Дбало я згорнув на спід
І тоді пішов з хатини
В місяця нещадний світ.

Десь у Бірмі гасло бою
Партизани подають,
Десь тибетською тропою
В ніч оцю гінці ідуть.

Я в житті зазнав багато,
Не ховавсь од бур ніде.

Буду й далі путь верстати,
Що до спокою не йде.

І в замисленні глибокім,
В сяєві дуабських зір
Я вглядаюсь в два потоки,
Що внизу свій крутять вир.

Цих потоків світлосяйних
Я не буду обминать.
Рук коханих, життєдайних
Я не хочу забувать.

Виють десь вовки скажено,
Сніжний вітер пилом б'є,
І уламки зір зелених
В серце падають моє.

ВОРОТА ІСКАНДЕРА

Нам афганець вказав на огроми камінні
Стін, що йдуть до вершин, і сказав:
— Як завада, стояли колись оці стіни —
Їх Іскандер навпіл розрубав.

Сперечатись не варто, в нас інші турботи,
Ми повірим, що їх розрубали з плеча,
Не самі лише ці, але й інші ворота
Розсікала тут сила меча.

Нам лишились на спомин вечірні багрянці
Твоїх гір, твоя повість сумна;
Твої злидні, твій біль, твої кривди,
афганцю,
Аніхто не забуде із нас.

Пам'ятай: ми не жах засівали тут, друже,
Тільки мир несемо ми в твій дім.
Слово дружби — воно розсікає ще дужче
Всі завади,— ми йдемо тільки з ним!

ВОГНІ ТЕРМЕЗА

Бархани там скрізь височіли,
Бархани нас просто душили
Текучим, холодним піском,
Бичі арбакешів свистіли
Над кінським змокрілим чолом.
Вищав арбакеш очманіло,
Коней женучи напролом.

Зчорніле смеркання пустелі
І холод, і темряву стеле
На дикий, колючий пісок;
Назустріч встають невеселі
Нам дороговкази стежок:
Простіших нема вказівок —
Із сірих верблюжих кісток.

І вторячи зойкам шакалів,
Що бігли все далі і далі,
Стогнали піски голосами,
Яких ми не знали ще з вами,
І птиці ридали в печалі
Так сумно, що хай йому біс,
Всю душу проймало до сліз.

У чорній п'їтмі, на барханах
Вже коней хитало, мов п'яних;
На гребнях високих з натуги
Тріщали і рвались попруги,
І ми, стоячи над обривом,
Обривками ветхих арканів
Лагодили зброю квапливо.

Ми йшли, пробивались пісками,
А ніч глузувала над нами
То зойком, то свистом, мов хани,
Що бранців терзали не раз.
Здавалось, оці ось бархани
Нам сняться і, ваблячи снами,
У хащі заманюють нас.

І враз ми проснулись, як діти,
І як нам було не радіти:
Вже стрічка вогнів золотих
Виднілась з гори над рікою.
Світ інший в пустелі воскрес,
Нас тишею вабив ясною,
І ми закричали: «Термез!»

В серцях жила спогадів сила:
Природи квітучої чаша,
Народу хорошого горе,
Прибій Аравійського моря,
Та стрічка вогнів золотих
Видіння усі заступила:
Земля наша — матінка наша!

... Мандрівка скінчилася — все!

ЗМІСТ

	Стор.
Поезія Миколи Тихонова. <i>Вступна стаття В. Ковалевського</i>	5

Життя під зорями 1916 — 1917

«Обминув у житті мене спокій...» <i>Переклад М. Бажана</i>	25
--	----

Орда 1919 — 1921

«Радісний, святковий, біснуватий...» <i>Переклад М. Терещенка</i>	26
«Сокира, куля, мотуз і вогонь...» <i>Переклад М. Рильського</i>	27
«На приношеній гімнастворці...» <i>Переклад А. Малишка</i>	28
«Коли піду, матусенька моя...» <i>Переклад М. Бажана</i>	30
«Полюбила мене не любов'ю...» <i>Переклад Н. Забіли</i>	31

Брага 1921 — 1924

Перекоп. <i>Переклад І. Неходи</i>	33
Балада про синій пакет. <i>Переклад М. Бажана</i>	35

Балада про цвяхи. Переклад М. Терещенка . . .	38
«Не приглушити, не витоптати роки...» Переклад Н. Забіли	40
Людина з півночі. Переклад П. Дорошка . . .	41
Вірменія. Переклад П. Тичини	43

Розшуки героя

1923 — 1929

Фінське свято. Переклад М. Пригари	45
Дош. Переклад. П. Усенка.	47
Скрізь ранній ранок. Переклад М. Бажана. . .	48

Юрга

1926 — 1930

Люди Шірама. Переклад Є. Дроб'язка	50
Шукачі води. Переклад П. Дорошка	52
Провалля Ай-Дере. Переклад Є. Дроб'язка . . .	54
Старий килим. Переклад П. Дорошка.	56

Вірші про Кахетію

1935

Цінандалі. Переклад М. Рильського	58
Нічне свято в Алла-Верди. Переклад М. Ба- жана.	60
Смерть. Переклад Т. Масенка.	65
Шофер. Переклад С. Голованівського.	67

Тінь друга

1935 — 1936

Відень. Переклад С. Голованівського	69
Молодий підпільник. Переклад М. Бажана. . . .	71
Статуя самофракійської перемоги. Переклад М. Терещенка	73
Провулок kota-риболова. Переклад Г. Коваленко	77
Народні танки в Гайд-парку. Переклад Г. Ко- валенко	79

«Ось птах — такого ти не стрів...» Переклад М. Пригари.	82
Повернення. Переклад М. Зісмана	84
Протигаз. Переклад М. Зісмана	85

Чудова тривога

1937 — 1940

Глек. Переклад М. Пригари	88
«Був день травнений, з вітром від затоки...» Переклад С. Голованівського	90
«Мов слід весла, що береги покинув...» Пере- клад С. Голованівського	91
Вересень. Переклад С. Крижанівського	93
Хоровод у Сульдусі. Переклад А. Малишка.	94
«Я люблю тебе тою — над досвіт...» Переклад Г. Коваленко.	95
Над фінським озером. Переклад Т. Масенка.	97

Гори

1938 — 1940

«Крутою стежкою пройдиись...» Переклад С. Крижанівського.	99
«І знов одвідав я Донгузорун...» Переклад П. Тичини.	100
«Жінка ввечері стояла...» Переклад І. Мура- това.	101
Гуніб. Переклад І. Муратова.	103
Жінки Куруша. Переклад В. Бичка	105
Альпіністи. Переклад П. Дорошка.	107
«Покиньмо побут піших літ...» Переклад І. Му- ратова.	109

Намет під Виборгом

1940

Намет під Виборгом. Переклад М. Нагнибиди.	111
Саволакський єгер. Переклад С. Голованів- ського.	113
Пам'яті П'янкова. Переклад О. Новицького.	114
Змерзлий верес. Переклад Н. Забіли.	116

Хутір Хумала. Переклад М. Терещенка.	117
Лижварі-розвідники. Переклад М. Нагнибиди.	118
Подвиг Кучерова. Переклад М. Терещенка.	121
Кінець війни. Переклад О. Новицького.	126

Осінні прогулянки

1940

Ніч. Переклад М. Пригари.	127
На водяних полянах. Переклад Н. Забіли.	128
Неле. Переклад М. Зісмана.	129
Іспанці відступили через Піренеї. Переклад Т. Масенка.	130
Світання в Лондоні. Переклад Т. Масенка.	131

Вогненний рік

1941 — 1943

Червона Армія. Переклад М. Терещенка.	133
Наше місто. Переклад О. Новицького.	135
1919 — 1941. Переклад Н. Забіли.	137
«Ось вийшло з-за хмари...» Переклад І. Мура- това.	140
Два богатирі. Переклад М. Пригари.	142
Ленінський прапор. Переклад М. Терещенка.	144
«Зростає і шумить той вихор слави...» Переклад М. Зісмана.	146
Ленін. Переклад М. Рильського.	148
Двадцять третього лютого. Переклад М. Бажана	150
Хлопці. Переклад М. Терещенка.	152
«В лісах, на галявах імлистих...» Переклад В. Сосюри.	156
«Хай люті ще зимові дні...» Переклад М. Те- рещенка.	158
Три келехи. Переклад М. Терещенка	161

Грузинська весна

1948

Руставі. Переклад О. Новицького.	163
«Стрічавсь я з ним, здавалося мені...» Переклад О. Новицького.	166

Веселка в Сагурамо. <i>Переклад М. Бажана.</i> . . .	168
«Ламаються і хрипнуть голоси...» <i>Переклад</i> <i>В. Бичка.</i>	169
Невідомому товаришеві. <i>Переклад В. Бичка.</i> . . .	171

Вірші різних років
1937 — 1956

Радянський прапор. <i>Переклад В. Бичка.</i>	173
Переклик героїв. <i>Переклад М. Зісмана.</i>	175
Комсомольська ода. <i>Переклад В. Ковалевського.</i>	177
Україна. <i>Переклад М. Бажана.</i>	180
Слово на Тарасовій горі в Каневі. <i>Переклад</i> <i>М. Бажана.</i>	181
Двічі був день народження мій. <i>Переклад В. Ко-</i> <i>валевського.</i>	184

На Другому Всесвітньому
конгресі миру
1950 — 1951

В ім'я найкращих радощів у світі. <i>Переклад</i> <i>М. Терещенка.</i>	186
Говорить Го Мо-жо. <i>Переклад К. Дрока.</i>	188
Сорочка. <i>Переклад Н. Тихого.</i>	189
Прапор. <i>Переклад К. Дрока.</i>	191
Американська історія, яку розповіли на конгресі. <i>Переклад А. Малишка.</i>	193
Пак Ден Ай. <i>Переклад В. Сосюри.</i>	195
Делегат. <i>Переклад А. Малишка.</i>	198
Варшава. <i>Переклад П. Усенка.</i>	201

Два потоки

Вірші про Пакистан і Афганістан.
1951

Ми летимо через Гіндукуш. <i>Переклад В. Кова-</i> <i>левського.</i>	202
У Хайберському проході. <i>Переклад О. Новиць-</i> <i>кого.</i>	205

Форт Джамруд. Переклад О. Новицького . . .	208
Інд. Переклад Н. Тихого.	210
Пагорби за Равальпінді. Переклад В. Ковалевського.	211
Зебу. Переклад А. Малишка.	215
Багач. Переклад В. Сосюри.	216
Бичок. (Обіч шляху). Переклад В. Ковалевського	218
Друзі. Переклад М. Бажана.	220
Коробка сигарет. Переклад К. Дрока.	225
Другові. Переклад К. Дрока.	228
Свята людина. Переклад В. Ковалевського.	229
Сон. Переклад М. Нагнибіди.	231
Пісні. Переклад О. Новицького.	232
Ліричне. Переклад К. Дрока.	235
Чілі. (Шуліки). Переклад О. Підсухи.	237
Двоє блюдець із Дакки. Переклад П. Сингаївського.	240
На мітингу в селі. Переклад В. Ковалевського.	242
Птахи. Переклад В. Ковалевського.	243
Тонга. Переклад М. Терещенка.	244
Зустріч в Чіттагонгу. Переклад В. Швеця.	245
Ранок. Переклад В. Ковалевського.	247
Джалалабад. Переклад П. Усенка.	249
Кочівники-патани. Переклад І. Гончаренка.	250
Кабул. Переклад І. Гончаренка.	254
Вечір у дорозі. Переклад П. Усенка.	255
Дуаб. (Два потоки). Переклад М. Бажана.	257
Ворота Іскандера. Переклад В. Ковалевського.	261
Вогні Термеза. Переклад М. Нагнибіди.	262

Відповідальний за випуск *Ю. П. Петренко*
Художній редактор *К. К. Калугін*
Художник *М. М. Димченко*
Технічний редактор *О. Г. Олешкевич*
Коректор *Р. К. Пустова*

НИКОЛАЙ СЕМЕНОВИЧ ТИХОНОВ.
Избранные стихотворения.
(На українском языке)

Здано на виробництво 1/III 1957 р. Підписано до друку
27/VIII 1957 р. Формат паперу 70×92¹/₃₂. Папер. арк. 4,625.
Друк. арк. 10,823+1 вкл. Обліково-видав. арк. 8.066.
Ціна 5 крб. 55 коп. Замов. 56. Тираж. 5 000.

4-а поліграфічна фабрика Головидаву Міністерства культури
УРСР, м. Київ, пл. Калініна, 2.